

Nemeđunarodni oružani sukob u suvremenom međunarodnom pravu

Pranić, Nikola

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:199:898765>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

PRAVNI FAKULTET U ZAGREBU

Katedra za međunarodno pravo

Nikola Pranić

**NEMEĐUNARODNI ORUŽANI SUKOB U SUVREMENOM
MEĐUNARODNOM PRAVU**

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Trpimir Mihael Šošić

Zagreb, 2019.

Sadržaj

1.	Uvodne napomene.....	1
2.	Pravo nemeđunarodnih oružanih sukoba.....	3
2.1.	Općenito o pravu nemeđunarodnih oružanih sukoba	3
2.2.	Zajednički članak 3	4
2.3.	Dopunski protokol II	6
2.3.1.	Čovječno postupanje	7
2.3.2.	Postupanje s ranjenicima, bolesnicima i brodolomcima.....	9
2.3.3.	Zaštita civilnog stanovništva	10
2.4.	Dodatni međunarodni ugovori.....	12
2.5.	Običajno pravo	14
3.	Karakteristike nemeđunarodnog oružanog sukoba.....	16
3.1.	Temeljna obilježja nemeđunarodnih oružanih sukoba	16
3.2.	Pragovi nemeđunarodnih oružanih sukoba.....	18
3.3.	Odnos između više oružanih sukoba	20
3.4.	Načini okončanja nemeđunarodnih oružanih sukoba.....	21
4.	Akteri nemeđunarodnog oružanog sukoba	22
4.1.	Vlada	22
4.2.	Ustaničke oružane skupine	23
4.2.1.	Vezanost ustanika pravom nemeđunarodnih oružanih sukoba.....	25
4.2.2.	Priznanje statusa zaraćene strane.....	26
4.3.	Civili i njihova zaštita.....	28
4.4.	Odgovornost za međunarodne zločine	31
4.4.1.	Individualna odgovornost za međunarodne zločine	31
4.4.2.	Odgovornost ustaničkih pokreta za međunarodne zločine	36
4.5.	Strana intervencija u nemeđunarodnom oružanom sukobu.....	37
4.6.	Uloga Vijeća sigurnosti UN-a u nemeđunarodnom oružanom sukobu	39
5.	Zaključak	42
	Literatura	43

1. Uvodne napomene

Nemeđunarodni oružani sukobi, ili građanski ratovi, kako se laički nazivaju, su fenomen koji je stariji od država-nacija. Primjeri su brojni, od Rimske Republike do Kineskog Carstva i smjene mnogih dinastija kroz unutarnje sukobe pa sve do srednjovjekovne feudalne Europe gdje su borbe između plemića unutar zemlje bile svakodnevica. Počevši od kraja srednjeg vijeka pa do suvremene povijesti važni primjeri su Rat dviju ruža koji je zauvijek promijenio povijest Britanskog otočja, potom Američki građanski rat koji je doveo do najvećih društvenih promjena još od osnutka SAD-a, a u Europi je Španjolski građanski rat ostavio posljedice koje Španjolska i danas osjeća. Druga polovica 20. stoljeća je bila obilježena Hladnim ratom u kojem su se velesile sukobljavale posredno kroz brojne nemeđunarodne oružane sukobe kao što su u Vijetnamu, El Salvadoru, Angoli, Mozambiku i diljem afričkog i azijskog kontinenta. Čak i danas sukob u Siriji - koji se može karakterizirati kao nemeđunarodni oružani sukob unatoč prisutnosti brojnih stranih vojnih postrojbi - je doveo do posljedica koje se osjećaju i na drugim kontinentima. Izbjeglička kriza, teroristički napadi, sukob globalnih i regionalnih velesila, sve su to posljedice jednog od najnasilnijih nemeđunarodnih oružanih sukoba koji je obilježio ovo desetljeće.

Od završetka Drugog svjetskog rata bilo je više od 313 oružanih sukoba diljem svijeta koji su rezultirali sa više od 92 milijuna žrtava. Većina njih nije vođena među državama već protiv ili između nedržavnih aktera kao što su pobunjeničke skupine ili iredentistički pokreti.¹ Iako se odvijaju unutar jedne države, međunarodno pravo nije moglo ostati ravnodušno na vanjske posljedice takvih sukoba te je nakon 1949. godine došlo do velike promjene i stvoreno je pravo nemeđunarodnih oružanih sukoba nasuprot već ustaljenom *ius in bello*. Sama svrha prava nemeđunarodnih oružanih sukoba je nametanje ograničenja i vladi i ustanicima kako bi se suzdržali od primjene nedopuštenih metoda ratovanja koja su zabranjena međunarodnim pravom. Domaći pravni sustavi su posvećeni održavanju uspostavljenog poretka, zabranjuju svako nasilno djelovanje koje je usmjereno na rušenje poretka, ali međunarodno pravo ne nameće obvezu stanovništvu da se suzdrži od pobune niti ono zabranjuje vladama država da iskorijene pobunu silom. Ključno pitanje je kako regulirati nemeđunarodne oružane sukobe na način da se ograniče djelovanja sukobljenih strana koja su protivna međunarodnom pravu, zaštite civili, ranjenici i zarobljenici te spriječi prelijevanje sukoba na susjedne države i regiju.

¹ Hlavkova, M., „Reconstructing the Civilian/Combatant Divide: A Fresh Look at Targeting in Non-international Armed Conflict“, *Journal of Conflict and Security Law*, sv. 19, br. 2, 2014, str. 251.

Međunarodni oružani sukobi su u suvremeno doba sve malobrojniji. Moderni sukobi su češće nemeđunarodnog karaktera i države često traže način da izbjegnu međunarodnu odgovornost za agresiju i primjenu *ius in bello*. Unatoč tome što su danas češći nemeđunarodni od međunarodnih sukoba, ipak su nemeđunarodni oružani sukobi značajno manje regulirani te upravo zbog nedostatka brojnijih pravnih mehanizama često dolazi do kršenja humanitarnog prava.

U ovom radu ćemo se posvetiti istraživanju onoga što čini nemeđunarodni oružani sukob i kako je reguliran, proučit ćemo njegove osnovne karakteristike i glavne aktere. Bavit ćemo se i problematikom odgovornosti sukobljenih strana za međunarodne zločine, zaštitom civilnog stanovništva, objasniti nedozvoljene načine vođenja neprijateljstava i posvetiti se pitanju strane intervencije u sukob. Cilj ovog rada je na pregledan i sistematičan način objasniti čitatelju pojam i obilježja nemeđunarodnog oružanog sukoba, što je i u kojem smjeru se razvija.

2. Pravo nemeđunarodnih oružanih sukoba

2.1. Općenito o pravu nemeđunarodnih oružanih sukoba

Danas se u literaturi govori o pravu nemeđunarodnih oružanih sukoba. Čine ga međunarodni ugovori i međunarodno običajno pravo.² Najveći korak prema reguliranju nemeđunarodnih oružanih sukoba je napravljen 1949. godine stupanjem na snagu četiriju Ženevskih konvencija o zaštiti žrtava rata od 12. kolovoza 1949. godine.³ Članak 3. koji je zajednički za sve četiri konvencije (u daljnjem tekstu: zajednički članak 3.) se odnosi na nemeđunarodne oružane sukobe te je upravo on započeo razvoj prava nemeđunarodnih oružanih sukoba. Tri desetljeća poslije, točnije 8. lipnja 1977. godine pravo nemeđunarodnih oružanih sukoba je učinilo značajan korak u razvoju stupanjem na snagu Dopunskog protokola uz Ženevske konvencije koji se tiče zaštite žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (u daljnjem tekstu: Dopunski protokol II.).⁴ Osim Dopunskog protokola postoje i dodatni međunarodni ugovori koji se odnose na nemeđunarodne oružane sukobe koje ćemo kasnije obraditi.⁵

Glavno pomoćno sredstvo koje je snažno utjecalo na razvoj prava nemeđunarodnih oružanih sukoba – a koje samo po sebi ne čini pravni izvor – je sudska praksa Međunarodnog suda (*International Court of Justice*, u daljnjem tekstu: ICJ), Međunarodnog kaznenog suda (*International Criminal Court*, u daljnjem tekstu: ICC), Međunarodni sud za ratne zločine počinjene na području bivše Jugoslavije (*International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia*, u daljnjem tekstu: ICTY), Međunarodni sud za ratne zločine počinjene na području Ruande (*International Criminal Tribunal for Rwanda*, u daljnjem tekstu: ICTR) i Posebni sud za Sierru Leone (*The Special Court for Sierra Leone*, u daljnjem tekstu: SCSL) na čiju praksu ćemo se pozvati kasnije u radu.

² Vidi: *infra*: str. 11.

³ Ženevske konvencije za zaštitu žrtava rata i dopunski protokoli, *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 5/1994 (u daljnjem tekstu: Ženevske konvencije).

⁴ *Ibid.*

⁵ Vidi: *infra*, str. 9.

2.2. Zajednički članak 3.

Ženevske konvencije o zaštiti žrtava rata iz 1949. godine su unijele u pravo oružanih sukoba još jednu važnu novinu, značajnu sa stajališta ovog rada na način da su prvi put u povijesti utvrđena i određena pravila koja, kao svojevrsni standard, trebaju vrijediti i u nemeđunarodnim oružanim sukobima. Do tada su se starije konvencije smatrale primjenjivim jedino u ratovima između država. Izravni poticaj za donošenje te odredbe bio je Španjolski građanski rat, koji je ukazao na teškoću u prisiljavanju stranaka jednog takvog nemeđunarodnog sukoba na poštivanje čak i osnovnih pravila međunarodnog prava. U svjetlu tog iskustva odlučeno je da će se Ženevske konvencije u potpunosti primjenjivati na međunarodne oružane sukobe, ali je u sve četiri Konvencije uveden zajednički članak 3. Usvajanje ovog članka predstavljalo je značajan korak naprijed time što je potvrđena mogućnost utvrđivanja pravila međunarodnog prava koja se izričito i isključivo odnose na situaciju nemeđunarodnog oružanog sukoba.⁶ Zajednički članak 3. postavlja minimalni okvir pravila koji je obvezujući za sve strane u nemeđunarodnom oružanom sukobu te ga zbog toga nazivaju konvencija unutar konvencije.⁷

U zajedničkom članku 3. stoji da se primjenjuje čim započne nemeđunarodni oružani sukob te su ga dužne primjenjivati obje strane bez obzira što se protivna strana ne pridržava odredaba iz ovog članka:

„U slučaju oružanog sukoba koji nema međunarodni karakter i koji izbije na području jedne od visokih stranaka ugovornica, svaka stranka sukoba dužna je primjenjivati barem ove odredbe.“

Prema ovom članku postoje samo dvije kategorije zaštićenih osoba: (i) oni koji ne sudjeluju izravno u neprijateljstvima i (ii) oni koji su sudjelovali u borbama ali su izvan bojnog ustroja:

„1. S osobama koje izravno ne sudjeluju u neprijateljstvima, uključujući pripadnike oružanih snaga koje su položile oružje i osobe koje su izvan bojnog ustroja („hors de combat“) zbog bolesti, rana, lišenja slobode ili bilo kojeg drugog razloga, u svakoj će se prilici postupati čovječno, bez ikakvog nepovoljnog razlikovanja utemeljenoga na

⁶ Fabijanić Gagro, S., „Zaštita osoba u nemeđunarodnim oružanim sukobima“, *Pravni vjesnik*, sv. 24, br. 2, 2008., str. 116.

⁷ Bradley, M. M., „Expanding the Borders of Common Article 3 in Non-International Armed Conflicts: Amending Its Geographical Application Through Subsequent Practice?“, *Netherlands International Law Review*, sv. 64, br. 3, 2017., str. 377.

rasi, boji kože, vjeroispovijedi ili uvjerenju, spolu, rođenju ili imovinskom stanju, ili bilo kojom drugom sličnom kriteriju.

U tu su svrhu prema gore navedenim osobama zabranjeni i ostaju zabranjeni, u svako doba i na svakom mjestu ovi čini: a) nasilje protiv života i tijela, osobito sve vrste ubojstava, sakaćenja, okrutnog postupanja i mučenja; b) uzimanje talaca; c) povrede osobnog dostojanstva, osobito uvredljivi i ponižavajući postupci; d) izricanje i izvršavanje kazni bez prethodnog suđenja pred redovito ustanovljenim sudom, koji pruža sva sudska jamstva priznata kao nužna od civiliziranih naroda.

2. Ranjenici i bolesnici prikupit će se i njegovati. Svaka nepristrana humanitarna organizacija, kao što je Međunarodni odbor Crvenog križa, može strankama sukoba ponuditi svoje usluge.“⁸

Po tumačenju Bradley problem se javlja kod geografskog kriterija u zajedničkom članku 3. na koji je najviše upućivao Komentar uz prvu Ženevsku konvenciju Međunarodnog odbora Crvenog križa iz 2016. U zajedničkom članku 3. stoji da se odnosi na oružani sukob nemeđunarodnog karaktera koji izbije na području jedne od visokih država ugovornica. No što je sa situacijom kada se oružani sukob između vlade i ustaničkih skupina prelje na područje susjedne države? Ili kada dvije ili više ustaničkih skupina pređu granicu na susjedni teritorij? Između 1949. i 2001. većina nemeđunarodnih oružanih sukoba spadala je pod klasični oblik nemeđunarodnih oružanih sukoba koji se vode između vlade i ustanika na području jedne države ugovornice. No poslije 11. rujna 2001. većina nemeđunarodnih sukoba se vodila na način da se sukob prelio na područja susjednih država. Ovdje je u samom članku 3. postavljeno geografsko ograničenje za njegovu primjenu.⁹ Ovakvo usko značenje članka 3. ograničava njegovu primjenu na unutarnje oružane sukobe ili klasične građanske ratove. Bradley navodi da Komentar Crvenog križa samo upućuje na to da suvremena praksa stavlja pritisak na ovo tradicionalno tumačenje članka 3. i kako bi moglo doći do promjene u skoroj budućnosti.¹⁰ Prema Dinsteinu zajednički članak 3. stječe status običajnog prava zbog svoje univerzalne primjenjivosti. U presudi ICJ-a u predmetu Nicaragua navodi se zajednički članak 3. kao izvor minimalnih pravila koja su primjenjiva u svim oružanim sukobima.¹¹

⁸ Ženevske konvencije, čl. 3.

⁹ Bradley, *op. cit.*, str. 379-380.

¹⁰ *Ibid.*, str. 404.

¹¹ Dinstein, Y., *Non-international Armed Conflicts in International Law*, Cambridge University Press, 2014., str.133.

2.3. Dopunski Protokol II.

U ovom odjeljku ćemo obraditi Dopunski protokol II. koji predstavlja najvažniji kodificirani pravni izvor za pravo nemeđunarodnih oružanih sukoba.

Članak 1. Dopunskog protokola II. određuje na koje se oružane sukobe odnosi i između kojih aktera:

„1. Ovaj Protokol, kojim se razvija i dopunjuje Članak 3. koji je zajednički Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1949. ne mijenjajući postojeće uvjete njegove primjene, primjenjuje se na sve oružane sukobe koji nisu obuhvaćeni člankom 1. Dopunskog protokola Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1949. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I.) i koji se odvijaju na području visoke stranke ugovornice između njezinih oružanih snaga i odmetničkih oružanih snaga ili drugih organiziranih naoružanih grupa koje, pod odgovornim zapovjedništvom, ostvaruju nad dijelom njezina područja takvu kontrolu koja im omogućuje vođenje neprekidnih i usklađenih vojnih operacija i primjenu ovoga Protokola.

2. Ovaj se Protokol ne primjenjuje na situacije unutrašnjih nemira i napetosti, kao što su pobune, izolirani i sporadični čini nasilja ili drugi čini slične prirode, koji se ne smatraju oružanim sukobima.“

Velika većina država, iako ne sve, su ugovornice Dopunskog protokola II. Protokol ima 168 visokih stranaka ugovornica dok su značajne iznimke SAD, Indija, Pakistan, Turska, Iran, Irak, Sirija i Izrael. SAD, Iran i Pakistan su potpisali Protokol no još ga nisu ratificirali. Depozitar za Dopunski protokol II. je Švicarska vlada.¹²

Dopunski protokol II. nadograđuje zajednički članak 3., ali ima puno uži opseg primjene na način da se primjenjuje tek kada nemeđunarodni oružani sukob pređe „drugi prag“ sukoba o kojem će biti riječi kasnije u tekstu.¹³ Dopunski protokol dodiruje tri glavne teme: (i) čovječno postupanje, (ii) ranjenici, bolesnici i brodolomci, i (iii) civilno stanovništvo. Svrha ovog protokola je pružiti dodatne garancije postojećoj zaštiti koju pruža zajednički članak 3. Za razliku od zajedničkog članka 3., Dopunski protokol II je obvezujući samo za stranke ugovornice dok se članak 3. zbog svojeg šireg polja primjene i običajnog

¹² Navedeni podatci su pronađeni pomoću *United Nations Treaty Series* online kolekcije: https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=08000002800f3cb8&clang=_en; datum posljednjeg posjeta: 22.5.2019.

¹³ Vidi: *infra*, str. 18.

statusa primjenjuje na sve nemeđunarodne oružane sukobe. Dopunski protokol II će se primjenjivati na sve oružane sukobe koji nisu obuhvaćeni člankom 1. Dopunskog protokola I. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba.¹⁴

2. 3. 1. Čovječno postupanje

Prva tema koju obrađuje Dopunski protokol II. je čovječno postupanje koja započinje s člankom 4. kojim se određuje sljedeće:

„1. Sve osobe koje izravno ne sudjeluju ili su prestale sudjelovati u neprijateljstvima, bez obzira na to da li je njihova sloboda ograničena ili nije, imaju pravo poštovanje svoje ličnosti, svoje časti, svojih uvjerenja i svojih vjerskih obreda. U svakoj će se prilici s njima postupati čovječno, bez ikakvoga nepovoljnog razlikovanja. Zabranjeno je narediti da ne smije biti preživjelih.

2. Ne dirajući prethodne opće odredbe, prema osobama navedenima u stavku 1. zabranjeni su i ostaju zabranjeni, u svako doba i na svakom mjestu, ovi čini:

- a) nasilje protiv života, zdravlja i fizičkog ili mentalnog blagostanja osoba, osobito ubojstvo te okrutni postupci, kao što su mučenje, sakaćenje ili bilo koji oblik tjelesne kazne;
- b) kolektivne kazne;
- c) uzimanje talaca;
- d) teroristički čini;
- e) povrede osobnog dostojanstva, osobito uvredljivi i ponižavajući postupci, silovanje, prisilna prostitucija i bilo koji oblik povrede ćudoređa;
- f) ropstvo i trgovina robljem u svim oblicima;
- g) pljačka;
- h) prijetnje izvršenjem bilo kojeg od navedenih čina.“

Gore navedena odredba o zabrani naređivanja da ne smije biti preživjelih nalazi smisao u tome da svim borcima mora biti pružena mogućnost da se predaju.

Članak 4., stavak 3. Dopunskog protokola II. se odnosi na posebnu zaštitu djece. Dječja zaštita ima tri različite dimenzije. Prva se odnosi na pomoć i brigu djetetu kako bi ostvarilo svoje potrebe. Druga se odnosi na problem djece vojnika. U stavku 3., točka c) se određuje da djeca koja nisu navršila 15 godina neće biti unovačena u oružane snage ili

¹⁴ Dopunski protokol II, čl. 1., st. 1.

ustaničke skupine niti će im se dozvoliti sudjelovanje u borbama. Na treći aspekt dječje zaštite odnosi se stavak 3., točka e) u kojem se navodi da će se poduzeti mjere, ako bude potrebno, i kad god je moguće s pristankom njihovih roditelja ili osoba koje su po zakonu ili običaju prvenstveno odgovorne za brigu o njima, da se djeca privremeno sklone iz područja u kome su izbila neprijateljstva u sigurnije područje unutar zemlje, i osigurat će se da djecu prate osobe koje su odgovorne za njihovu sigurnost i blagostanje. Činjenica je da sve veći broj djece sudjeluje u neprijateljstvima kao dio oružanih postrojbi, a koja su zbog svoje nezrelosti i mladosti prisiljena činiti najgora djela. Djeca su lagana za manipuliranje, često nasilno odvojena od svojih obitelji, drogirana i alkoholizirana te zbog svojeg stanja i ranjivosti vrlo lako postaju izvršitelji zločina u strahu od nemogućnosti pronalaska izlaza iz takve situacije.¹⁵

Minimalna pravila za čovječno postupanje s osobama čija je sloboda ograničena su propisana člankom 5. Garantira im se da će biti snabdijevani hranom i vodom za piće, bit će zaštićeni u zdravstvenom i higijenskom pogledu, dozvoljeno im je vršiti svoje vjerske obrede, dozvoljeno im je primati individualnu ili kolektivnu pomoć te će u slučaju da budu natjerani raditi imati slične radne uvjete i osiguranje kao lokalno civilno stanovništvo.

Kazneni progon počinitelja koji su počinili kazneno djelo u vezi s nemeđunarodnim oružanim sukobom obrađuje se u članku 6. Dopunskog protokola II.:

„Osobu okrivljenu za neko djelo ne može se osuditi niti se nad njom može izvršiti kazna, osim na temelju presude suda koji pruža osnovna jamstva za nezavisnost i nepristranost.“

Treba se suditi po načelu osobne kaznene odgovornosti i vrijedi presumpcija nedužnosti dok se ne dokaže suprotno. Optuženik ima pravo biti obaviješten bez odugovlačenja o detaljima povrede koju je navodno učinio i optuženom će se osigurati prava i sredstva obrane te pravo na suđenje u njegovom prisustvu. Nitko ne može biti prisiljen da svjedoči sam protiv sebe ili da prizna krivicu. Primjenjuje se načelo *nullum crimen sine lege* i *nulla poena sine lege*. Također se zabranjuje izricanje i izvršavanje smrtne kazne nad osobama koje su bile mlađe od 18 godina u trenutku počinjenja kaznenog djela te nad trudnicama ili majkama s malom djecom.¹⁶

¹⁵ Fabijanić Gagro, *op. cit.*, str. 124.

¹⁶ Dopunski protokol II., čl.6, st.4.

2. 3. 2. Postupanje s ranjenicima, bolesnicima i brodolomcima

Sljedeći članci Dopunskog protokola II. se odnose na ranjenike, bolesnike i brodolomce. Članak 7., stavak 1. proširuje popis zaštićenih osoba u usporedbi sa zajedničkim člankom 3. na način da se zaštita ranjenika i bolesnika proteže i na brodolomce. Ovaj stavak daje do znanja da zaštita obuhvaća sve osobe, sudjelovali oni u sukobima ili ne, točnije bez obzira bili oni civili ili borci. Članak 8. regulira prikupljanje i pronalaženje ranjenika i bolesnika na način da se poslije sukoba poduzimaju sve mjere kako bi se pronašli ranjenici, bolesnici i brodolomci da se zaštite od pljačke i zlostavljanja te da se osigura odgovarajuća briga za njih, da se traže mrtvi i da budu prikladno pokopani.

Zaštita medicinskog i vjerskog osoblja je propisana člankom 9. što je izostavljeno u zajedničkom članku 3. Medicinskom i vjerskom osoblju se pruža pomoć u vršenju njihovih dužnosti te neće biti primorani izvršavati dužnosti koje nisu u suglasnosti sa njihovom humanitarnom misijom. Ne može se od njih zahtijevati da u vršenju dužnosti daju prioritet drugima osim na osnovi medicinskih kriterija.

Zaštita medicinskog osoblja je proširena člankom 10. na način da nitko ne može biti kažnjen za obavljanje medicinskih dužnosti koje su u skladu sa medicinskom etikom bez obzira na osobu koja koristi medicinske usluge, te da medicinski radnici ne mogu biti prisiljeni obavljati poslove koji su u suprotnosti s pravilima medicinske etike ili drugim propisima.

Medicinske jedinice i transporti moraju biti poštivani i zaštićeni u svako doba i ne smiju biti predmet napada. Zaštita na koju imaju pravo neće prestati ukoliko nisu korišteni za vršenje neprijateljskih akata izvan njihove humanitarne funkcije. Međutim zaštita može prestati tek poslije opomene i proteka razumnog roka.¹⁷ Medicinske jedinice i vjersko osoblje će nositi pod kontrolom nadležne vlasti znak raspoznavanja Crvenog križa, Crvenog polumjeseca ili Crvenog lava i sunca na bijelom polju i on će biti istaknut na medicinskim transportima. Znak raspoznavanja se mora poštovati i ne smije se koristiti nepravilno.¹⁸

¹⁷ Dopunski protokol II., čl.11.

¹⁸ *Ibid.*, čl. 12.

2. 3. 3. Zaštita civilnog stanovništva

Treća tema koju uređuje Dopunski protokol II. je zaštita civilnog stanovništva. Njihov položaj i zaštitu reguliraju sljedeće odredbe:

„1. Civilno stanovništvo i građanske osobe uživaju opću zaštitu od opasnosti koje proizlaze iz vojnih operacija. Radi ostvarenja te zaštite slijedeća se pravila moraju poštovati u svakoj prilici.

2. Niti civilno stanovništvo kao takvo, ni građanske osobe ne smiju biti predmet napada. Zabranjeni su čini nasilja ili prijetnje nasiljem kojih je glavna svrha terorizirati civilno stanovništvo.

3. Građanske osobe uživaju zaštitu koju im pruža ovaj dio, osim ako i dok izravno sudjeluju u neprijateljstvima.“¹⁹

Kako bi zaštitili civilno stanovništvo od nepotrebne patnje članak 14. propisuje zabranu korištenja metode uništavanja dobara potrebnih da bi civilno stanovništvo preživjelo kao što su živežne namirnice, poljoprivredna područja za proizvodnju hrane, žetva, stoka, postrojenja za vodu i slično.²⁰ Dakle izgladnjivanje kao sredstvo ratovanja je zabranjeno. Izgladnjivanje je usmjereno na slabljenje stanovništva, a radi se o namjernom uskraćivanju dobara kako bi došlo do patnje i gladi. Ne mora konkretno i doći do umiranja od gladi već je dovoljno postojanje nemogućnosti zadovoljenja osnovnih životnih potreba civilnog stanovništva. Zabrana je apsolutna i ne smije se ograničiti.²¹

Radi sprječavanja nanošenja nepotrebne štete civilnom stanovništvu i okolišu članak 15. proširuje zaštitu na građevine i instalacije koje sadrže opasne sile. Postrojenja ili instalacije koje sadrže opasne sile, to jest brane, nasipi i nuklearne elektrane, neće biti predmet napada, čak ni kada su vojni ciljevi, ako takvi napadi mogu prouzročiti oslobađanje tih sila i posljedično velike gubitke među civilnim stanovništvom, dok članak 16. štiti kulturne objekte i hramove i zabranjuje njihovu uporabu u vojne svrhe na način da je zabranjeno vršiti bilo kakve neprijateljske čine usmjerene protiv povijesnih spomenika, umjetničkih djela ili mjesta bogoslužja koji čine kulturnu ili duhovnu baštinu naroda i upotrebljavati ta dobra za potporu vojnim naporima.

¹⁹ Dopunski protokol II., čl. 13.

²⁰ *Ibid.*, čl. 14.

²¹ Fabijanić Gagro, *op. cit.*, str. 127.

Prisilno premještanje civila je regulirano člankom 17.:

„1. Ne može se narediti raseljavanje civilnog stanovništva iz razloga vezanih uz sukob, osim ako sigurnost dotičnih građanskih osoba ili imperativni vojni razlozi to zahtijevaju. Ako se takvo raseljavanje mora izvršiti, poduzet će se sve moguće mjere kako bi se civilno stanovništvo prihvatilo u zadovoljavajućim uvjetima što se tiče smještaja, zdravlja, higijene, sigurnosti i ishrane.

2. Građanske se osobe ne mogu prisiliti da napuste vlastito područje iz razloga vezanih uz sukob.“

Po ovom članku možemo zaključiti kako je etničko čišćenje (što podrazumijeva i prisilno premještanje stanovništva radi mijenjanja etničke strukture prostora) zabranjeno jer je premještanje stanovništva dopušteno samo iz razloga sigurnosti ili važnih vojnih ciljeva.

Posljednji članak koji se odnosi na zaštitu civila, tj. članak 18. u prvom stavku određuje da društva za pomoć koja se nalaze na teritoriju visoke strane ugovornice, kao što je Crveni križ te ujedno i civili, mogu ponuditi pomoć za izvršenje svojih tradicionalnih funkcija u vezi sa žrtvama oružanog sukoba.²² U drugom stavku se određuje da ako je civilno stanovništvo izloženo neopravdanim patnjama zbog nestašice stvari potrebnih za život kao što su hrana i lijekovi, poduzet će se mjere pomoći za civilno stanovništvo koje su isključivo humanitarnog i nepristranog karaktera i koje se provode bez diskriminacije, uz pristanak visokih stranaka ugovornica kojih se to tiče.²³ Pristanak se može uskratiti samo iz opravdanih razloga a ne iz arbitrarnih i zlonamjernih. Arbitrarnu uskratu pristanka vlada može koristiti kao način vođenja neprijateljstva protiv ustanika na područjima koji su pod ustaničkom kontrolom. Prema Dinsteinu, ukoliko se dostava pomoći provede bez vladinog pristanka tada više nije pod zaštitom članka 18.²⁴

²² Dopunski protokol II., čl. 18., st.1.

²³ *Ibid.*, čl. 18., st.2.

²⁴ Dinstein, *op. cit.*, str. 152-153.

2.4. Dodatni međunarodni ugovori

Uz zajednički članak 3. i Dopunski protokol II. postoje brojni drugi međunarodni ugovori koji se odnose na nemeđunarodne oružane sukobe. Prvi od njih je Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba od 14. svibnja 1954. u kojoj stoji da:

„U slučaju oružanog sukoba koji nema međunarodni karakter i koji izbije na području neke od visokih ugovornih stranaka, svaka od stranaka sukoba dužna je primjenjivati najmanje one odredbe ove konvencije koje se odnose na poštovanje kulturnih dobara.“²⁵

Prema članku 22., stavak 1. Drugog dopunskog protokola uz Konvenciju za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba stoji da se cijeli protokol primjenjuje na nemeđunarodni oružani sukob.

Drugi dodatni ugovori se odnose uglavnom na zabranjena oružja i načine ratovanja u nemeđunarodnom oružanom sukobu. Tu postoji trend harmonizacije između regulacije u međunarodnim i nemeđunarodnim oružanim sukobima. Proces harmonizacije započeo je 1996. kada je članak 1., stavak 3. Dopunskog protokola II. uz Konvenciju o zabrani ili ograničenju uporabe određenog konvencionalnog oružja s pretjeranim traumatskim učinkom ili djelovanjem bez obzira na cilj iz 1980. (ova konvencija se odnosi na zaštitu civila od nagaznih mina, klopki i sličnih uređaja, zapaljivog oružja, zasljepljujućih laserskih oružja i eksplozivnih ostataka iz oružanog sukoba) proširio svoje djelovanje i na situacije navedene u zajedničkom članku 3. Ovaj protokol dozvoljava upotrebu određenih protupješačkih mina (kasnije su sve protupješačke mine zabranjene u Konvenciji o zabrani uporabe, stvaranja zaliha, proizvodnje i prijenosa protupješačkih mina i o njihovu uništenju, zaključenu u Ottawi 1997.) i svih protutenvkovskih mina.²⁶

Isto kao što je u Dopunskom protokolu II. Ženevskih konvencija zabranjena upotreba djece vojnika mlađe od 15 godina, Konvencija o pravima djeteta određuje isto.²⁷ Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta iz 2000. godine podiže dobno ograničenje na 18 godina i proširuje obvezu i na organizirane oružane skupine.²⁸

²⁵ Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba, 1954., *Narodne novine – međunarodni ugovori*, br. 6/2002. čl.19.st.1.

²⁶ Dinstein, *op. cit.*, str.156.

²⁷ Konvencija o pravima djeteta, 1989, *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 12/1993. čl.38, st.2-3.

²⁸ Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta, 2000, *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 5/2002., čl.4, st.1.

Postoje i sporazumi koji se ne odnose izričito na nemeđunarodne oružane sukobe no iz kojih možemo iščitati kako se njihovo polje primjene proteže i na njih. Prvi takav je Međunarodna konvencija o zaštiti svih osoba od prisilnog nestanka iz 2006. u kojoj stoji da nikakve iznimne okolnosti, bilo ratno stanje ili prijetnja ratom, unutarnja politička nestabilnost ili druge hitne okolnosti ne mogu biti opravdanje za prisilan nestanak.²⁹

Konvencija o zabrani usavršavanja, proizvodnje i stvaranja zaliha bakteriološkog (biološkog) i toksičnog oružja, te o njihovom uništenju iz 1972. zabranjuje strankama ugovornicama da razvijaju, proizvode, stvaraju zalihe ili na drugi način koriste takva oružja dizajnirana za korištenje u neprijateljstvima ili u oružanom sukobu.³⁰ Možemo iščitati da se ova konvencija odnosi na sve oružane sukobe pa tako i na nemeđunarodne.

Konvencija o zabrani razvijanja, proizvodnje, gomilanja i korištenja kemijskog oružja i o njegovu uništenju iz 1993. navodi da su države ugovornice obvezane da ni pod kojim uvjetima ne razvijaju, proizvode ili na drugi način pribavljaju, gomilaju ili zadržavaju kemijsko oružje, prenose ga ili koriste.³¹ Ova konvencija se naravno proteže i na nemeđunarodne oružane sukobe. Kemijska oružja su višestruko korištena od Assadove vlade u sirijskom nemeđunarodnom oružanom sukobu kao npr. slučaj kada je došlo do kemijskog napada u kolovozu 2013. koji je doveo do osude međunarodne zajednice i prijetnji američkih zračnih napada. Nakon nekoliko tjedana pregovaranja Vijeće sigurnosti UN-a je odlučilo na obvezujući način - Rezolucijom 2118 (2013) – da upotreba kemijskog oružja bilo gdje predstavlja prijetnju svjetskom miru i sigurnosti bez da je izričito okrivila Assadovu vladu.³² Sirija je desetljećima odbijala pristupiti Konvenciji pozivajući se na opasnost od Izraela no u jesen 2013. je popustila i pristupila Konvenciji te je prepustila svoje zalihe kemijskog oružja Organizaciji za zabranu kemijskog oružja (OPCW) koja je u siječnju 2016. uništila posljednje zalihe sirijskog kemijskog oružja. No napadi su nastavljeni i nakon uništenja zaliha. Obje strane sukobe, Assadova vlada i sirijska opozicija su vršili kemijske napade sa skrivenim zalihami kemijskog oružja od kojih je najveći napad poslije 2013. bio u Khan Sheikhounu sredinom 2017.³³

²⁹ Dinstein, *op. cit.*, str. 159.

³⁰ *Ibid.*, str. 159-160.

³¹ Konvencija o zabrani razvijanja, proizvodnje, gomilanja i korištenja kemijskog oružja i o njegovu uništenju, 1993., *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 4/1995., čl.1. st.1.

³² Dinstein, *op. cit.*, str.160.

³³ BBC News, 'Syria chemical attack: What we know', <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-39500947> (datum posljednjeg posjeta: 16.5.2019.).

2.5. Običajno pravo

Međunarodno običajno pravo je drugi važan izvor prava nemeđunarodnih oružanih sukoba. Za razliku od međunarodnih ugovora, međunarodno običajno pravo je obvezujuće za sve države bez obzira na njihov pristanak (osim ako država ima status upornog prigovarača za vrijeme konsolidacije običaja). Ako nema ugovornih odredaba, vrijede opća pravila običajnoga međunarodnog prava. Neki ugovorni tekstovi posebno naglašavaju da ne obuhvaćaju cjelokupnu materiju, nego da za nepredviđene slučajeve vrijedi i dalje običajno pravo.

Za običajno pravo je osobito značajna tzv. Martensova klauzula koja se nalazila u uvodu Četvrte haške konvencije o zakonima i običajima rata na kopnu iz 1907. koja je govorila da civilno stanovništvo i borci uživaju zaštitu koja proizlazi iz običaja među civiliziranim narodima, iz zakona čovječnosti i zahtjeva javne savjesti ako nešto nije uređeno ugovornim pravom. Ova klauzula nije ni danas izgubila na značenju iako je u međuvremenu pravo oružanih sukoba doživilo značajan razvitak. Ona vrijedi i u današnjim uvjetima a posebno značenje ima kada je potrebno primijeniti humanitarno pravo na različite vrste oružanih sukoba, kao i na metode ratovanja koja nisu poznata u vrijeme nastanka te klauzule. Ova klauzula je unesena u Ženevske konvencije o zaštiti žrtava rata iz 1949. i Dopunski protokol I.³⁴

Nekoliko glavnih načela se prenose na pravo nemeđunarodnih oružanih sukoba iz *ius in bello* koje regulira međunarodne sukobe. To su načela koja se tiču razlikovanja boraca od civila i načelo sprječavanja nepotrebne patnje.³⁵ Načelo razlikovanja boraca od civila je usmjereno na zaštitu civila i civilnih objekata te ustanovljuje razliku između boraca i civila. To načelo je preneseno u članak 13., stavak 1. Dopunskog protokola II. uz Ženevske konvencije o zaštiti žrtava rata po kojemu je civilnom stanovništvu i pojedinim civilima zajamčena zaštita od opasnosti zbog vojnih operacija. Ovo je često problematično primijeniti budući da ustanici redovito ne nose jedinstvene uniforme niti koriste vanjske vidljive oznake da se razlikuju od civila. Načelo sprječavanja nepotrebne patnje se odnosi na korištenje oružja čija je svrha nanošenje patnje koja prelazi granice potrebne da se postignu legitimni vojni ciljevi. Oružja mogu nanositi nepotrebnu patnju ne samo kada su dizajnirana u tu svrhu

³⁴ Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., *Međunarodno pravo* 3, Zagreb, 2006. str. 130-131.

³⁵ Dinstein, *op. cit.*, str. 213.

već to mogu i obična oružja, kao što su standardni metci, ako su izmijenjena od strane boraca na način da uzrokuju upale ili rane koje bi povećale intenzitet patnje ciljanih protivnika.³⁶

Načelo razmjernosti dolazi iz *ius in bello*. Bez obzira bilo u međunarodnom ili nemeđunarodnom oružanom sukobu, razmjernost štiti isključivo civile i civilne objekte. Ono ne štiti borce već je njegova isključiva svrha eliminirati ili smanjiti kolateralnu štetu civilima ili njihovoj imovini.³⁷ Po običajnom pravu je zabranjeno ubijati, ranjavati i zarobljavati protivnike na podmukao način tako što bi im se obećavala zaštita koja im pripada po *ius in bello*.³⁸

³⁶ *Ibid.*, str. 215-216.

³⁷ Dinstein, *op. cit.*, str. 217.

³⁸ *Ibid.*, str. 218.

3. Karakteristike nemeđunarodnog oružanog sukoba

3.1. Temeljna obilježja nemeđunarodnog oružanog sukoba

Moderni oružani sukobi današnjice mogu se podijeliti u dvije osnovne skupine: međunarodne i nemeđunarodne oružane sukobe. Međunarodne oružane sukobe danas čine svi slučajevi objavljenog rata između dviju država. Također svaki oružani sukob koji izbije između dviju ili više stranaka Ženevskih konvencija o zaštiti žrtava rata predstavlja međunarodni oružani sukob, čak i ako jedna od njih ne priznaje ratno stanje. Okupacija područja države stranke Ženevske konvencije, bilo djelomična ili potpuna, čak i da nema oružanog otpora, također spada pod međunarodni oružani sukob. Uz navedene još možemo navesti da se borbe naroda protiv kolonijalne dominacije, strane okupacije i rasističkih režima, koristeći se pravom na samoodređenje, smatra međunarodnim oružanim sukobom od 1977. godine od donošenja Dopunskog protokola I.³⁹

Preduvjeti da bi se sukob smatrao nemeđunarodnim su navedeni dijelom u zajedničkom članku 3. gdje se navodi (i) da je riječ o oružanom sukobu koji (ii) nema međunarodni karakter. Ostali elementi su utvrđeni u praksi ICTY-a i ICTR-a kao (iii) određeni stupanj organizacije bilo koje strane u sukobu, (iv) dugotrajno nasilje i (v) određeni intenzitet sukoba. Svih pet uvjeta mora biti ispunjeno kako bi se sukob smatrao nemeđunarodnim.⁴⁰

Prvi uvjet bi se odnosio na situacije koje su eskalirale preko unutarnjih nemira i tenzija kao što su prosvjedi, nemiri, izolirani i sporadični čini nasilja i ostali akti slične prirode koji se ne smatraju oružanim sukobima. Kako bi se nešto smatralo oružanim sukobom potrebno je da čini nasilja ne budu izolirani i sporadični te da budu koordinirani i protegnuti kroz dulji vremenski period.⁴¹

Drugi uvjet se odnosi na unutarnji karakter sukoba koji se ne proteže između više država već je ograničen na teritorij jedne države. Postoji mogućnost pretvaranja nemeđunarodnog u međunarodni oružani sukob i obratno no o tome će biti riječi kasnije u tekstu.⁴²

³⁹ Fabijanić Gagro, S., „Promjena kvalifikacije oružanog sukoba“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, sv. 29, br. 2, 2008. str. 1067-1068.

⁴⁰ Dinstein, *op. cit.*, str. 20-21.

⁴¹ *Ibid.*, str. 21.

⁴² Vidi: *infra*, str. 18.

Postoji i mogućnost da se sukob prelije izvan granica jedne države kao npr. kad sukobljene strane napadaju brodove izvan granica teritorijalnog mora. Ukoliko su mete državni i ratni brodovi protivne strane to ostaje dio nemeđunarodnog oružanog sukoba, no ukoliko su mete privatni brodovi zbog osobnih pobuda, onda bi se se napadači mogli smatrati piratima te će biti podvrgnuti posebnim pravilima o nadležnosti. Pravila o piratstvu su izuzetak od pravila o podjeli nadležnosti na otvorenom moru. Prema uobičajenim pravilima svaka država provodi vlast samo nad brodovima koji viju njenu zastavu. Ukoliko brod ili zrakoplov koji plovi pod njenom zastavom izvrši čine piratstva, ta država se ne može protiviti vršenju kaznene sudbenosti nad svojim brodovima i zrakoplovima koji su pali u ruke vlasti drugih država.⁴³

Postoji i mogućnost da se kopneni sukobi preliju na područje susjedne države no neće se smatrati međunarodnim oružanim sukobom ukoliko ne dođe do sukoba između vladinih postrojbi i postrojbi susjedne države.⁴⁴

Treći uvjet je određeni stupanj organizacije sukobljenih strana. Ustanici ne smiju biti samo neorganizirana gomila već je potrebno organizirano vodstvo. U predmetu Boškoski i dr., sudsko vijeće ICTY-a je odredilo da ustaničke oružane skupine moraju imati određeni stupanj organizacije.⁴⁵

Četvrti uvjet je naveo ICTY u svojoj presudi u predmetu Tadić, postupajući po žalbi, utvrđujući da mora postojati dugotrajno nasilje. Pod time se mislilo da se nasilje koje povremeno pogađa zemlju ne smatra nemeđunarodnim oružanim sukobom zbog nedostatka kontinuiteta, te da se nemeđunarodni oružani sukob ne može odviti odjednom u kratkom i iznenadnom naletu već je potrebno da postupno dolazi do njega. Nemeđunarodnom oružanom sukobu prethode izolirani i povremeni nasilni incidenti te protekom vremena i kontinuiranim nasiljem evoluiru u nemeđunarodni oružani sukob.⁴⁶

Peti i posljednji uvjet je intenzitet sukoba koji je također dodan u presudi ICTY-a u predmetu Tadić kako bi se nemeđunarodni oružani sukob razlikovao od banditskih aktivnosti, neorganiziranih i kratkotrajnih pobuna i terorističkih aktivnosti.⁴⁷ Terorističke aktivnosti bi mogle spadati pod nemeđunarodni oružani sukob ako su organizirane, dugotrajne i intenzivne. Nasilje koje je dugotrajno ali nije intenzivno, te koje je intenzivno ali nije dugotrajno ne spada

⁴³ Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., *Međunarodno pravo 1*, Zagreb, 2010., str.253.

⁴⁴ Dinstein, *op. cit.*, str. 27.

⁴⁵ *Ibid.*, str. 30.

⁴⁶ *Ibid.*, str. 32.

⁴⁷ *Ibid.*, str. 34.

pod nemeđunarodni oružani sukob. U predmetu Boškoski, ICTY je odredio nekoliko objektivnih kriterija kako bi ocijenio intenzitet sukoba. Oni uključuju primjerice broj žrtava, teritorijalna raširenost nasilja diljem teritorija, angažiranje vojnih postrojbi protiv ustanika, vrsta korištenog oružja, opsada gradova i zatvaranje prometnica.⁴⁸

3.2. „Pragovi“ nemeđunarodnih oružanih sukoba

Dinstein razlikuje „tri praga“ intenziteta oružanog sukoba – dva koja se odnose na nemeđunarodne oružane sukobe i jedan koji se odnosi na međunarodne – kojima prethodi stupanj nasilja koji leži „ispod prvog praga“.⁴⁹

„Nasilje ispod prvog praga“ se odnosi na izolirane i sporadične unutarnje nemire. Oni se protežu na sve forme neorganiziranog nasilja koje nije sastavni dio oružanog sukoba iako to može izazvati reakciju i represiju vladinih snaga. „Nasilje ispod prvog praga“ leži izvan primjene prava nemeđunarodnog oružanog sukoba i regulirano je domaćim zakonodavstvom te ga rješavaju redarstvene snage.⁵⁰

Ukoliko su ispunjeni prethodno navedeni uvjeti za nemeđunarodni oružani sukob (1. riječ je o oružanom sukobu, 2. koji nema međunarodni karakter, 3. postoji određeni stupanj organizacije, 4. dugotrajno nasilje, 5. određeni intenzitet sukoba)⁵¹, „prvi prag“ je pređen. Nakon prelaska „prvog praga“ aktivira se zajednički članak 3.⁵²

„Drugi prag“ je naveden u članku 1., stavak 1. Dopunskog Protokola II. te sadrži brojne elemente koji moraju biti ispunjeni kao: (a) sudjelovanje vladinih oružanih snaga, (b) sudjelovanje odmetničkih oružanih snaga, (c) sudjelovanje drugih organiziranih naoružanih grupa pod odgovornim zapovjedništvom, (d) kontrola nad teritorijem, (e) neprekidne i usmjerene vojne operacije i (f) sposobnost primjene Protokola.

Ključni sastojak nemeđunarodnog oružanog sukoba koji je prešao „drugi prag“ je sudjelovanje vladinih oružanih snaga u nemeđunarodnom oružanom sukobu. Ukoliko oni ne sudjeluju Dopunski protokol II. se neće primjenjivati na taj oružani sukob.⁵³

⁴⁸ Dinstein, *op. cit.*, str. 35-36.

⁴⁹ *Ibid.*, str. 37-40.

⁵⁰ *Ibid.*, str. 37-38.

⁵¹ Vidi: *supra*, str.14-15.

⁵² *Ibid.*, str. 38.

⁵³ *Ibid.*, str. 40.

Ustanici mogu biti članovi odmetničkih oružanih snaga koje su se odvojile od vladinih vojnih snaga te pokrenule pobunu protiv sadašnje vlade. Odmetničke oružane snage često čine glavni oslonac pobune jer su relativno dobro opremljene, obučene i organizirane. Ukoliko se pobuna brzo uguši, bez obzira na velik broj pripadnika odmetničkih oružanih snaga, sukob se neće smatrati nemeđunarodnim. Ukoliko same odmetničke oružane snage pokrenu pobunu bez pridruživanja ostalih ustanika, te se ispune ostali uvjeti u vezi nasilja, smatrat će se da je otpočeo nemeđunarodni oružani sukob.⁵⁴

Uz odmetničke oružane snage mogu sudjelovati i druge organizirane naoružane grupe pod odgovornim zapovjedništvom, kao što su paravojne formacije ili plaćenici. Ove skupine moraju ispunjavati uvjete navedene u članku 1., stavak 1. Dopunskog protokola II., tj. moraju biti u grupama, naoružani i moraju biti organizirani. Mora postojati struktura koja je sposobna provoditi mjere unutarnje discipline. Ukoliko skupina nema nikakvu zapovjednu strukturu neće se smatrati organiziranom. U predmetu Boškoski i dr., ICTY je odredio pet faktora koji su bitni da bi se skupina smatrala organiziranom. Prvi faktor je postojanje zapovjednog lanca. Drugi je kapacitet oružane skupine da smisli strategiju, poduzme velike vojne operacije, koordinira aktivnosti pojedinih jedinica i slično. Treći faktor se odnosi na logističke sposobnosti, tj. sposobnost novačiti nove članove, pružiti vojnu obuku, prikupiti potrebne zalihe, uspostaviti komunikaciju između zapovjednog stožera i jedinica na terenu. Četvrti faktor se odnosi na disciplinu oružanih skupina koja im omogućuje da implementiraju Dopunski protokol II., a peti i posljednji faktor se odnosi na dokaz da oružana skupina ima sposobnost govoriti kao jedan glas, tj. da ima glasnogovornika ili zajedničkog predstavnika.⁵⁵

Kontrola nad teritorijem je idući bitan element kako bi se prešao „drugi prag“ nemeđunarodnog oružanog sukoba. Ustanička oružana skupina mora vršiti kontrolu nad dijelom državnog teritorija. Kako bi se Dopunski protokol II. primijenio, ustanici ne smiju biti potpuno rasuti diljem teritorija, ne smiju biti stalno u pokretu niti smiju operirati isključivo iz baza izvan državnog teritorija.⁵⁶

Neprekidne i usmjerene vojne operacije znači da vojne operacije moraju biti vršene neprekidno bez većih pauza te moraju biti usmjerene u skladu sa određenim planom akcije.⁵⁷ Ustaničke skupine moraju imati kapacitet provoditi Dopunski protokol II. te im kontrola nad državnim teritorijem to omogućuje. Budući da su neprijateljstva u nemeđunarodnom

⁵⁴ Dinstein, *op. cit.*, str. 40-41.

⁵⁵ *Ibid.*, str. 43-45.

⁵⁶ *Ibid.*, str. 45-46.

⁵⁷ *Ibid.*, str. 46-47.

oružanom sukobu često u tekućem stanju i kontrola nad teritorijem se često gubi i mijenja, sposobnost provoditi Dopunski Protokol II. može biti stečena a potom izgubljena.⁵⁸

Sukob se može podići s „prvog praga“ na drugi a može i pasti s drugog na prvi. Još značajnije, sukob se može smanjiti te pasti na stadij „ispod prvog praga“ tako da nasilje bude svedeno na sporadične unutarnje nemire. U takvom slučaju, iako nasilje nije prestalo, nemeđunarodni oružani sukob je kao takav završio.⁵⁹

Postoji mogućnost prelaska „trećeg praga“. Razlika između „prvog i drugog praga“ nemeđunarodnog oružanog sukoba je kvantitativna dok je između „drugog i trećeg praga“ kvalitativna. Prelazak „trećeg praga“ znači prelazak iz nemeđunarodnog oružanog sukoba u međunarodni oružani sukob, iz jednog pravnog režima u drugi. Sukob koji je početno imao unutardržavni karakter postaje međudržavni. „Treći prag“ je automatski prijeđen kada dvije ili više država poduzmu neprijateljstva jedna protiv druge bez obzira na intenzitet borbe.⁶⁰

3.3. Odnos između više oružanih sukoba

Postoji mogućnost da se na teritoriju jedne države vode dva ili više nemeđunarodna oružana sukoba, svaki sa svojim posebnostima kao što su drugačije sukobljene strane, različiti ciljevi koji se žele postići te različito područje na kojima se vode sukobi. Vodeći primjer su Filipini koje pogađaju sukobi na različitim otocima, te sukob vlade sa džihadističkim i marksističkim pokretima. U tom slučaju svaki sukob se zasebno promatra. Također je moguće postojanje međunarodnih i nemeđunarodnih oružanih sukoba na području jedne zemlje istovremeno. Primjer istovremenog odvijanja nemeđunarodnih i međunarodnih oružanih sukoba je nemeđunarodni oružani sukob između Talibana (koji su tada bili smatrani vladom u Afganistanu, priznati od strane Saudijske Arabije, Ujedinjenih Arapskih Emirata i Pakistana) i Sjevernog saveza u Afganistanu između 1996 i 2001. te međunarodni oružani sukob Talibana i SAD-a nakon 11. rujna 2001.⁶¹ Noviji primjer je nemeđunarodni oružani sukob u Libiji između vlade Muamera Gaddafija i libijskih pobunjenika te međunarodni oružani sukob između Gaddafijeve vlade i nekih NATO članica sve do pada Gaddafija.⁶² Moguće je i da se međunarodni oružani sukob pretvori u nemeđunarodni oružani sukob. Najbolji primjer tome je rat u Iraku. Nakon američke intervencije i rušenja režima Saddama Husseina, ono što je

⁵⁸ Dinstein, *op. cit.*, str. 47.

⁵⁹ *Ibid.*, str. 47-48.

⁶⁰ *Ibid.*, str. 50-51.

⁶¹ *Ibid.*, str. 54-55.

⁶² *Ibid.*, str. 55.

bilo međunarodni oružani sukob se postupno pretvorilo u nemeđunarodni oružani sukob. Podjele u iračkom društvu su dovele do sukoba sunita i šijita i također do kurdske autonomije na sjeveru zemlje. Povlačenjem međunarodnih koalićijskih snaga ono što je bio međunarodni oružani sukob pretvara se u čisti nemeđunarodni oružani sukob.⁶³

3.4. Naćini okonćanja nemeđunarodnih oružanih sukoba

Do okonćanja nemeđunarodnog oružanog sukoba može doći na više načina. Prva situacija je slučaj kada trenutaćna vlada u potpunosti prevlada nad ustanicima i ponovno preuzme potpunu kontrolu nad državom. Druga situacija je pobjeda ustanika koja može dovesti do više scenarija: uklanjanje trenutaćne vlade, narušavanje teritorijalnog integriteta države secesijom, uspostavljanje regionalne autonomije te drugi mehanizmi strukturalne reforme države. Treća situacija je kompromis između zaraćenih strana na koju su obje strane pristale i kojeg implementiraju. Četvrti slučaj je pad trenutaćno vladajuće vlade ali rezultat toga je kaos koji dovodi do propale države kao što je slučaj u Somaliji. Peti slučaj je kada nemeđunarodni oružani sukob preraste u međunarodni. Moguće je okonćati sukob mirovnim sporazumom. Takav sporazum je alternativa jednostranoj pobjedi te se potreba za njime javlja ukoliko dođe do pat pozicije u sukobu. No glavni i oćiti način okonćanja nemeđunarodnog oružanog sukoba je kada dođe do praktićne obustave neprijateljstava.⁶⁴

⁶³ Dinstein, *op. cit.*, str. 52-57.

⁶⁴ *Ibid.*, str. 48-49.

4. Akteri nemeđunarodnog oružanog sukoba

4.1. Vlada

Svaka država mora imati tijela vlasti. Vlade u svakoj državi dolaze i odlaze. Češći je glatki prijenos vlasti u demokratskim društvima nego u autoritativnim, no čak i najautoritativniji režimi ne potraju. Ukoliko dođe do promjene vlasti u nekoj državi nije potrebno priznanje od stranih država sve dok je nova vlada preuzela vlast na ustavan način. Problem priznanja nove vlade se javlja samo kad do smjene vlasti dođe prekidom pravnog kontinuiteta kao što je revolucija, državni udar ili nemeđunarodni oružani sukob. Opće priznanje vlade nije preduvjet postojanja vlade. Strano priznanje ne stvara vladu isto kao što nepriznanje ne oduzima svojstvo vlade.⁶⁵

Strane države nemaju opciju priznati ustaničku vladu sve dok ustanici ne stvore i proglase vladu. Dokle god se ustanici ne organiziraju i proglase vladu strano priznanje nije moguće. Jedan od fundamentalnih problema kod priznanja je činjenica da država može imati samo jednu vladu u bilo kojem trenutku. Ukoliko ustanici formiraju svoju vladu dok još uvijek postoji trenutačna vlada, samo jedan od tih režima može biti konstituiran kao legitimna vlada. Također samo jedna vlada može biti priznata od svake strane države u svakom trenutku. Priznanjem ustaničke vlade, strana država automatski povlači priznanje dano dotadašnjoj vladi.⁶⁶ Priznanje nove ustaničke vlade ne zahtijeva formalnu deklaraciju i može biti učinjeno konkludentno. Službena akreditacija ustaničkih diplomatskih agenata od strane druge države je definitivni dokaz priznanja kao nove vlade. Drugi način konkludentnog priznanja je davanje egzekviture ustaničkim konzularnim dužnosnicima, te također sklapanje bilateralnih sporazuma s ustaničkom vladom.⁶⁷

Postoji mogućnost zlouporabe priznanja gdje se priznanje može koristiti kao izlika za stranu intervenciju. Kako ćemo kasnije u tekstu vidjeti, strana intervencija je dopuštena samo uz izričiti poziv vlade i nije dozvoljena protiv nje.⁶⁸ Ukoliko strana zemlja prizna ustanički pokret kao legitimnu vladu i dobije poziv od ustanika da pokrene stranu intervenciju to može biti korišteno kao izlika za rušenje dosadašnje vlade. Primjer toga možemo vidjeti u Libijskom građanskom ratu iz 2011. godine kada su zapadne zemlje priznale NTC (*National*

⁶⁵ Dinstein, *op. cit.*, str. 96-97.

⁶⁶ *Ibid.*, str. 98.

⁶⁷ *Ibid.*, str. 101-102.

⁶⁸ Vidi: *infra*, str.35.

Transitional Council, ili Nacionalno prijelazno vijeće koje su organizirali antigadafijevski pobunjenici kao organ vlasti da služi kao političko lice ustanka) kao legitimnu vladu i na njihov poziv počele intervenciju za rušenje Gaddafijevog režima.⁶⁹

Ukoliko izgubi efektivnu kontrolu nad teritorijem, vlada se može skloniti na područje druge zemlje i proglasiti se vladom u egzilu. Ovdje je očito da zemlja koja pruža utočište vladi u egzilu priznaje nju kao legitimnu, no druge države mogu zauzeti drugačiji stav. Mogu odlučiti da nastave priznavati dosadašnju vladu ili mogu povući svoje priznanje i dati ga novoj ustaničkoj vladi. Vlada u egzilu je i dalje vlada, samo joj je promijenjeno sjedište.⁷⁰

Jednostrani pristup priznanju nove vlade može biti problematičan jer razne strane države mogu priznati različite vlade što može dovesti do poteškoća u međunarodnim odnosima. Problem se najbolje rješava multilateralnim pristupom kroz obraćanje Vijeću sigurnosti Ujedinjenih naroda. Ukoliko Vijeće usvoji obvezujuću odluku to će na autoritativan način odrediti legitimnu vladu u zemlji zahvaćenoj nemeđunarodnim oružanim sukobom. Najveća prepreka je u tome što se mora dobiti većina u Vijeću sigurnosti bez ulaganja veta od strane jedne od stalnih članica.⁷¹ Najbolji primjer ovakvog pristupa je Rezolucija 1132 (1997) Vijeća sigurnosti koje je zahtijevalo od vojne hunte koja je preuzela vlast u Sierra Leonu da odstupi s vlasti i preda vlast natrag demokratski izabranoj vladi.⁷²

4.2. Ustaničke oružane skupine

Po Bilkovi je međunarodno pravo dosad prihvatilo tri različita pristupa problemu ustaničkih oružanih skupina. Ti pristupi su proizvod međudjelovanja dviju različitih varijabli: stupanj kontrole i utjecaja kojim ustaničke skupine raspolažu na međunarodnom planu (sudjelovanje) i legitimacija ciljeva koje takve grupe nastoje postići (prihvatljivost). Prvi pristup je rezerviran za ustaničke skupine koje su percipirane da imaju visok stupanj sudjelovanja i prihvatljive ciljeve, tzv. nacionalni oslobodilački pokreti. Ti pokreti se bore kako bi ostvarili pravo na samoodređenje i u sukobima se tretiraju jednako kao i države te se na njih primjenjuje pravo međunarodnih oružanih sukoba ili *ius in bello*.⁷³ Za primjer takvih pokreta možemo navesti oslobodilačke grupe u borbi protiv apartheida u Južnoafričkoj

⁶⁹ Dinstein, *op. cit.*, str. 102.

⁷⁰ *Ibid.*, str. 105

⁷¹ *Ibid.*, str. 106.

⁷² *Ibid.*, str. 107.

⁷³ Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12.kolovoza 1949. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I), Ženeva, 8.lipnja 1977., čl. 1., st. 4. (u daljnjem tekstu: Dopunski protokol I.)

Republici, Eritrejski pokreti za nezavisnost od Etiopije ili rat u bivšoj Rodeziji. Drugi pristup se odnosi na ustaničke skupine koje imaju visok stupanj sudjelovanja ali slabo prihvatljive ciljeve. Ova skupina se odnosi na oružane opozicijske skupine koje sudjeluju u nemeđunarodnom oružanom sukobu sa ciljem da svrgnu vladajuću vlast ili se odvoje od glavne države. Na ove skupine se može primjenjivati pravo međunarodnih oružanih sukoba (*ius in bello*) u slučaju da im se prizna status zaraćene strane, u protivnom na njih se primjenjuje pravo nemeđunarodnih oružanih sukoba. Primjeri takvih grupa su Houthi pokret u Jemenu i FARC u Kolumbiji. Treća skupina se odnosi na ustaničke skupine koje nemaju visok stupanj sudjelovanja niti imaju prihvatljive ciljeve kao što su terorističke skupine i kriminalne organizacije (primjer Al Qaida ili meksički narko karteli). Na ove skupine se ne primjenjuje ni *ius in bello* ni pravo nemeđunarodnih oružanih sukoba već se članovi individualno kazneno progone po domaćem pravu.⁷⁴

Pitanje kako utvrditi pripadnost ustaničkoj oružanoj skupini je razmatrano u više predmeta, prvenstveno je u presudi ICTY-a u predmetu Galić iz 2003. civil negativno definiran kao svatko tko nije član oružanih snaga ili organizirane vojne skupine koja sudjeluje u sukobu.⁷⁵ Po toj definiciji dok god osoba sudjeluje kao član organiziranih oružanih skupina, ona izravno sudjeluje u neprijateljstvima. Kao posljedica toga on se odriče svojih prava na zaštitu koja mu pripada kao civilu zbog samog pripadanja skupini, bez obzira na stvarno sudjelovanje u sukobu. U presudi ICTY-a u predmetu Blaškić iz 2004. sud je utvrdio da ukoliko je osoba član organizirane oružane skupine, sama činjenica da nije naoružan ili ne sudjeluje u borbi u vrijeme počinjenja zločina, ne znači da mu ostaje status civila.⁷⁶ Organizirana oružana skupina se ne sastoji samo od osoba koje sudjeluju direktno u borbama već i pomoćnog osoblja (tehničara, vozača, tajnika itd.). Problem se javlja kada je potrebno utvrditi pripada li osoba ustaničkoj oružanoj skupini. Presuda ICTY-a u predmetu Đorđević iz 2011. primjenjuje načelo iz *ius in bello* u nemeđunarodnim oružanim sukobima na način da ako postoji sumnja da je neka osoba civil pretpostavlja se da je.⁷⁷

Dinstein ističe da osobe koje sudjeluju izravno u neprijateljstvima mogu djelovati po svom nahođenju. Mogu biti osvetnici koji se bore na strani vlade, a često mogu i oformiti grupacije nezadovoljnika koji se pridružuju borbi protiv vladinih snaga bez da pripadaju

⁷⁴ Bilkova, V., „Treat them as they deserve?!“ – Three Approaches to Armed Opposition Groups under Current International Law“, *Human Rights & International Legal Discourse*, sv. 4, br. 1, 2010. str. 124-125.

⁷⁵ Dinstein, *op. cit.*, str. 61.

⁷⁶ *Ibid.*, str. 61.

⁷⁷ *Ibid.*, str. 62.

ijednoj organiziranoj oružanoj skupini. Ukoliko bi svi takvi ustanici bili *francs-tireurs* (franc. slobodni strijelci) bez ikakvog stupnja organizacije onda ne bi nastao nemeđunarodni oružani sukob.⁷⁸

Ukoliko osoba povremeno sudjeluje u aktivnim vojnim operacijama na način da određeno vrijeme igra ulogu civila a potom sudjeluje u borbama (tzv. *farmer-by-day fighter-by-night syndrome*) izgubila bi svoju zaštitu koja joj pripada kao civilu i može biti meta u svako doba bez obzira što povremeno sudjeluje u civilnim poslovima.⁷⁹

4.2.1. Vezanost ustanika pravom nemeđunarodnih oružanih sukoba

Općeprihvaćeno je stajalište da ustaničke oružane skupine podliježu pravu nemeđunarodnih oružanih sukoba. Taj postulat se vidi već u zajedničkom članku 3. gdje se navodi da se obveze iz ovih konvencija odnosi na sve strane u nemeđunarodnom oružanom sukobu, a ne samo na vlade. *Institut de Droit International* u svojoj rezoluciji iz 1999. se također usuglašava s pogledom da se sve stranke u oružanim sukobima u kojima sudjeluju nedržavni entiteti, bez obzira na svoj pravni status, imaju obvezu pridržavati međunarodnih humanitarnih pravila kao i temeljnih ljudskih prava.⁸⁰ Ustaničke oružane skupine nemaju subjektivitet ni po međunarodnom ni po domaćem pravu. Neki teoretičari tvrde da im se priznaje ograničena pravna sposobnost koja proizlazi iz zajedničkog članka 3. i srodnih instrumenata. S vremenom se govorilo o funkcionalnoj osobnosti, no ova teza nije stekla potporu u općoj praksi država.⁸¹ Čak i posljednja rečenica zajedničkog članka 3. kaže da primjena prethodnih odredaba neće utjecati na pravni status stranaka sukoba. Žalbena vijeće Posebnog suda za Sierru Leone u predmetu Kallon i dr. iz 2004. godine proglašava da nema sumnje da zajednički članak 3. jednako obvezuje i države i ustaničke oružane skupine te da su ustanici vezani pravom nemeđunarodnih oružanih sukoba.⁸²

No što je s pitanjem vezanosti ustaničkih oružanih skupina međunarodnim ugovorima. Ustanička oružana skupina ne predstavlja državu niti ima ovlaštenje sudjelovati u sklapanju međunarodnih ugovora. Ukoliko ustanička oružana skupina nije sposobna biti ugovorna stranka zašto bi se posljedice međunarodnih ugovora odnosili na nju? Prema mišljenju koje iznosi Dinstein, odgovor se nalazi u činjenici da obvezujuća snaga sklopljenih međunarodnih

⁷⁸ Dinstein, *op. cit.*, str. 62.

⁷⁹ *Ibid.*, str. 63.

⁸⁰ *Ibid.*, str. 63-64.

⁸¹ *Ibid.*, str. 65.

⁸² *Ibid.*, str. 65.

ugovora nije umanjena promjenom vlade te svaki novi režim mora izvršavati dužnosti koje proizlaze iz ugovora. Iz ovoga se može zaključiti da ustanci koji uspiju u svojoj namjeri i pobijede u sukobu su vezani pravom nemeđunarodnih oružanih sukoba te sukladno tome snose i odgovornost za kršenje prava. Stoga možemo izvesti argument da su ustanici vezani ugovorima koji su na snazi bez obzira bili oni uspješni ili ne od trenutka kad započne oružani sukob.⁸³

Murray navodi pak da je zahtjev da i ustaničke oružane skupine moraju izraziti svoj pristanak kao preduvjet za primjenu međunarodnog prava raspravljen i odbijen. Takvo traženje ne uzima u obzir različitosti u međunarodnoj pravnoj osobnosti ustaničkih oružanih skupina i eroziju apsolutne naravi načela da je potreban pristanak trećih. Prema njemu ovakav zahtjev bi davao pretjeran status ustaničkim skupinama tako što bi ih tretirao kao da su jednake državama što nije u skladu s međunarodnim pravnim poretom.⁸⁴

Mogući su i sporazumi između sukobljenih strana, prvenstveno s namjerom uspostave privremenog primirja. Po Dinsteinu ovi sporazumi se ne mogu smatrati međunarodnim ugovorima budući da nisu sklopljeni od strane država te stoga ne stvaraju obveze u smislu međunarodnog prava. U predmetu Kallon i dr. iz 2004. žalbeno vijeće Posebnog suda za Sierru Leone je utvrdilo da sporazum zaključen između vlade i ustanika ne stvara obveze i prava u smislu međunarodnog prava dok je po domaćem pravu obvezujuć.⁸⁵

Što se tiče međunarodnog običajnog prava, ono veže pojedince i grupacije na isti način kao što veže i države bez obzira na njihov pristanak. Ustaničke oružane skupine koje se bore protiv vlade ne predstavljaju izuzetak. Običajno pravo nemeđunarodnih oružanih sukoba se primjenjuje jednako na sve.⁸⁶

4.2.2. Priznanje statusa zaraćene strane

Izraz „zaraćena strana“ se u pravilu povezuje s međunarodnim oružanim sukobom i nije prikladan za nemeđunarodni oružani sukob. No ustanički pokreti mogu steći takav status što bi značilo da im protivna strana priznaje prava kakva bi priznala protivnoj strani u međunarodnom oružanom sukobu. Ustanici se ne mogu svojim djelovanjem uzdići na status

⁸³ Dinstein, *op. cit.*, str. 68.

⁸⁴ Murray, D., „How International Humanitarian Law Treaties Bind Non-State Armed Groups“, *Journal of Conflict and Security Law*, sv. 20, br. 1, 2015, str. 130.

⁸⁵ Dinstein, *op. cit.*, str. 71.

⁸⁶ *Ibid.*, str.72.

zaraćene strane već to mogu steći samo kroz priznanje; bilo od trenutačne vlade ili od stranih država.⁸⁷

Priznanje od vlade se događa najčešće za slučaj da ustanici zarobe velik broj vladinih snaga. Po pravu nemeđunarodnih oružanih sukoba zarobljeni ustanici ne mogu očekivati privilegije ratnih zarobljenika, a problem se javlja što također ni vladine snage ne mogu očekivati takve privilegije u slučaju da ih zarobe ustanici. Pod pritiskom javnog mišljenja i kako bi osigurali pravedan tretman svojim zarobljenim vojnicima, vlada može priznati ustanicima status zaraćene strane.⁸⁸ Ukoliko se ustanici priznaju kao zaraćena strana dobivaju ograničeni međunarodnopravni subjektivitet. Ono što takvo priznanje donosi je da između vlade koja je dala priznanje i ustanika vrijede pravila *ius in bello*. Nakon priznanja ustanici postaju odgovorni za djela koja se dogode na području koje je pod njihovom vlašću, a istovremeno vlada više nije odgovorna prema onoj državi koja je dala priznanje. Između trećih država koje su dale priznanje i ustanika nastupa obveza da se drže propisa neutralnosti i drugih međunarodnih pravila koja dolaze u ograničenoj mjeri do primjene.⁸⁹

Priznanje ustanicima statusa zaraćene strane od strane druge zemlje neće utjecati na vladu te će se i dalje primjenjivati pravo nemeđunarodnih oružanih sukoba, no takvim priznanjem se unose elementi prava međunarodnih oružanih sukoba na način da je država koja je dala priznanje obvezana ostati neutralna u sukobu, te prihvaća obveze nepristranosti i nesudjelovanja u sukobu. Prije davanja priznanja je bilo moguće intervenirati na strani vlade i zabranjeno pomagati ustanicima.⁹⁰ Izričito priznanje statusa zaraćene strane je rijetko čak i danas te se najviše može iščitati iz ponašanja ili proglasa trenutačne vlade ili strane zemlje. Najčešći primjer konkludentnog priznanja od vlade je uvođenje blokade morske luke koja je pod kontrolom ustanika na način da se zabrani pristup otvorenom moru. Susjedne države također mogu priznati status zaraćene strane ustanicima te time održavaju određene odnose s ustanicima koji graniče s njihovim teritorijem i na taj način čuvaju svoje interese.⁹¹

U međunarodnim oružanim sukobima borci uživaju tzv. privilegij boraca. To podrazumijeva da imaju priznato pravo izravno sudjelovati u neprijateljstvima i ne mogu biti kažnjeni zbog toga. Ukoliko ih zarobe uživat će prava ratnih zarobljenika i zaštitu koju pruža Treća ženevska konvencija te će po završetku neprijateljstava doći do njihove repatrijacije.

⁸⁷ *Ibid.*, str. 108.

⁸⁸ Dinstein, *op. cit.*, str. 108.

⁸⁹ Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., *Međunarodno pravo I*, Zagreb, 2010., str.100-101.

⁹⁰ Dinstein, *op. cit.*, str. 110.

⁹¹ *Ibid.*, str. 112.

Zarobljeni ustanici (kojima nije priznat status zaraćene strane) nemaju status ratnih zarobljenika. Smisao ovoga se nalazi u tome da svaki domaći sustav gleda na pobunu kao na kazneno djelo a ustanike kao kriminalce i izdajnike. Kada ih zarobe vladine snage ustanici mogu biti kazneno proganjani i kažnjavani od strane državnih sudova zbog svojih kriminalnih djelovanja iako su se pridržavali prava nemeđunarodnih oružanih sukoba. Pravo oružanih sukoba odobrava državno proganjanje i kažnjavanje članova ustaničkih oružanih skupina temeljem državnog prava. Pravo oružanih sukoba dopušta i smrtnu kaznu za članove oružanih skupina, dok članak 6. Dopunskog protokola II. zabranjuje smrtnu kaznu samo u odnosu na maloljetnike, trudnice i majke s malom djecom.⁹²

Građanski rat u Siriji je glavni primjer što se dogodi kada vlada ne prizna ustanicima status zaraćene strane. U prosincu 2011. godine, Assadov režim je uveo novi zakon koji predlaže smrtnu kaznu za svakoga tko je zatečen kako naoružava teroriste. U srpnju 2012. donesena su još tri zakona za borbu protiv terorizma koji naglašavaju da oni koji stvore ili upravljaju terorističkim grupama mogu biti osuđeni na 10 do 20 godina teške robije ali ta kazna može biti i stroža ako je cilj promjena režima ili državne strukture; ako takve terorističke aktivnosti dovedu do smrti ili invalidnosti žrtava može se izreći smrtna kazna. Režim je uspostavio poseban sud za teroriste kao i druge brojne vojne sudove koji mogu izreći smrtnu kaznu. Opće je prihvaćeno da imunitet od progona zbog sudjelovanja u neprijateljstvima predstavlja glavni poticaj za pridržavanje prava nemeđunarodnih oružanih sukoba. Ustanici koji znaju da ih čekaju stroge kazne, te čak i smrtna kazna, ukoliko ih zarobe nemaju poticaj da se pridržavaju prava nemeđunarodnih oružanih sukoba. Surova je stvarnost sukoba da kada ustanici zarobe vladine vojnike da im pruže istu sudbinu kao što i vlada pruža njihovim zarobljenicima. Rezultat je, kao što vidimo, masakr i međunarodni zločini na obje strane te još teže kršenje prava oružanih sukoba i prava civilnog stanovništva što političko rješenje čini teško ostvarivim.⁹³ Režim je odlučio tretirati sve ustanike – bili oni strani džihadisti ili domaće paravojske i ustanike – kao teroriste. Smaknuća se događaju svakodnevno na bojišnici bez bilo kakvog oblika suđenja, a naročito bez poštovanja osnovnih pravila za pošteno suđenje. Zauzvrat su i ustaničke skupine uspostavile kvazi-sudske i administrativne mehanizme na područjima koje oni kontroliraju i u kojima isto izriču smrtne kazne vladinim vojnicima.⁹⁴

⁹² Ruys, T., „The Syrian Civil War and the Achilles' Hell of the Law of Non-International Armed Conflict“, *Stanford Journal of International Law*, sv. 50, br. 2, 2014, str. 250.

⁹³ *Ibid.*, str. 251-252.

⁹⁴ *Ibid.*, str. 256.

4.3. Civili i njihova zaštita

Status civila u nemeđunarodnom oružanom sukobu je u nezavidnom položaju jer se neprijateljstva odvijaju unutar područja jedne države uz nedostatak međunarodnog nadzora. Civili su često prisiljeni odabrati i favorizirati jednu stranu, a kršenja međunarodnog humanitarnog prava se često odvijaju pod izlikom očuvanja državnog suvereniteta i zabrane miješanja izvana.⁹⁵

Civili ili civilno stanovništvo mogu biti definirani kao osobe koje ne pripadaju oružanim snagama nijedne od sukobljenih strana. U pravilu su civili zaštićeni od napada pravom nemeđunarodnih oružanih sukoba, no ne možemo ignorirati činjenicu da neke osobe koje se predstavljaju kao civili povremeno učestvuju u neprijateljstvima.

U Dopunskom protokolu II. stoji da:

„1. Civilno stanovništvo i pojedinci civili uživaju opću zaštitu od opasnosti koje proizlaze iz vojnih operacija. Radi ostvarenja te zaštite, slijedeća pravila bit će poštovana u svakoj prilici.

2. Niti civilno stanovništvo kao takvo, ni građanske osobe ne smiju biti predmet napada - zabranjeni su čini nasilja ili prijetnje nasiljem kojih je glavna svrha terorizirati civilno stanovništvo.

3. Građanske osobe uživaju zaštitu koju im pruža ovaj dio, osim ako i dok izravno sudjeluju u neprijateljstvima.“⁹⁶

Gubitak zaštite koju pruža status civila znači potpuno izlaganje rizicima neprijateljstva u kojima osoba odlučuje sudjelovati. Civili ne gube svoj imunitet od napada samo zbog toga što simpatiziraju s ustanicima niti zbog toga što verbalno podupiru pobunu ili financijski potpomažu borbu. Ono što dovodi do gubitka zaštite koja im pripada kao civilima je specifičnije sudjelovanje u oružanom sukobu. Ovo se može manifestirati: (i) pripadnošću organiziranoj oružanoj skupini ili (ii) individualno uključivanje u neprijateljstva.⁹⁷

Zajednički članak 3. proširuje zaštitu na sve osobe koje ne sudjeluju aktivno u neprijateljstvima što obuhvaća također članove oružanih snaga koji su položili oružje i pozvali su se na *hors de combat*. Pod aktivnosti sudjelovanja u neprijateljstvima bi mogli

⁹⁵ Fabijanić Gagro, *op. cit.*, str.122.

⁹⁶ Dopunski protokol II, čl. 13.

⁹⁷ Dinstein, *op. cit.*, str. 60.

svrstati sva djelovanja koja bi mogla dovesti do nanošenja štete osobama i materijalima protivne strane. Tu bi spadale aktivnosti kao dostava streljiva, osjetljivih informacija, izvidništvo, posao vodiča i slično. Sve osobe koje sudjeluju u aktivnostima ustaničkih oružanih skupina trajno, a ne sporadično, se smatraju članovima te skupine i mogu biti meta napada u bilo koje vrijeme. Gube zaštitu koja im pripada kao civilima bez obzira na specifičnost svoje uloge koju vrše sve dok god ju vrše na trajnoj bazi.⁹⁸

Tijekom nemeđunarodnog oružanog sukoba velik broj izbjeglica može prebjeći iz zaraćene zemlje u susjedne zemlje i u udaljenije zemlje. Izbjeglice su uglavnom civili koji nastoje pobjeći od ratnih strahota u matičnoj zemlji. Neke od izbjeglica traže samo privremeni zaklon dok se druge namjeravaju trajno naseliti u drugim zemljama. Ukoliko su izbjeglički kampovi ustanovljeni u susjednoj zemlji, oni ne smiju biti meta napada vladinih snaga zbog svog civilnog karaktera. No u slučaju da se ovi kampovi koriste za vojne operacije usmjerene protiv vlade, tada gube svoju zaštitu koja im pripada kao civilima.⁹⁹ Pitanje izbjeglica u susjednim i drugim zemljama se regulira Konvencijom o statusu izbjeglica iz 1951. i dopunskim protokolom iz 1967. Da bi stekli status izbjeglica civili moraju imati opravdan strah od progona u matičnoj zemlji zbog svoje rase, vjeroispovijest, nacionalnosti, članstva u određenim socijalnim grupama ili političkim strankama te političkog uvjerenja. Strah od progona se uglavnom odnosi na progon od strane vlade, no može se odnositi i na činjenicu da je vlada u nemogućnosti zaštititi svoje građane od progona od strane nedržavnih aktera. Članak 32. Konvencije o statusu izbjeglica ne dozvoljava protjerivanje izbjeglica iz zemlje osim ako predstavljaju prijetnju nacionalnoj sigurnosti ili javnom redu te ta odluka mora biti donesena u zakonitom postupku. Članak 33. zabranjuje repatrijaciju ili protjerivanje izbjeglica u zemlje u kojima bi njihov život ili sloboda bila ugrožena zbog njihove rase, vjeroispovijesti, nacionalnosti, članstva u određenoj društvenoj grupi ili zbog političkog mišljenja. Izbjeglica se ne može pozivati na članak 33. ukoliko predstavlja očitu prijetnju sigurnosti države u kojoj se nalazi.¹⁰⁰

⁹⁸ Hlavkova, M., „Reconstructing the Civilian/Combatant Divide: A Fresh Look at Targeting in Non-international Armed Conflict“, *Journal of Conflict and Security Law*, sv. 19, br. 2, 2014, str. 263.

⁹⁹ Dinstein, *op. cit.*, str. 242.

¹⁰⁰ *Ibid.*, str. 244.-245.

4.4. Odgovornost za međunarodne zločine

4.4.1. Individualna odgovornost za međunarodne zločine

U ovom odjeljku ćemo raspravljati o individualnoj kaznenoj odgovornosti za počinjene međunarodne zločine tijekom nemeđunarodnih oružanih sukoba. Kada je pravo nemeđunarodnih oružanih sukoba nastalo zajedničkim člankom 3., njegovi tvorci nisu smatrali da kršenje treba nositi individualnu kaznenu odgovornost. Kriminalizacija najozbiljnijih prekršaja prava nemeđunarodnih oružanih sukoba se dogodila puno kasnije (nakon stupanja na snagu Dopunskog protokola II.) i uz pojavljivanje međunarodnih sudova kojima je dana nadležnost nad prekršiteljima.¹⁰¹

Nasilje počinjeno tijekom nemeđunarodnog oružanog sukoba je rašireno, ali treba razlikovati tri odvojene kategorije: (i) neprijateljstvo; (ii) obični zločini; i (iii) međunarodni zločini.¹⁰² Neprijateljstvo se odvija između dviju ili više sukobljenih strana, najčešće između vlade i ustaničkih pokreta te je regulirano pravom nemeđunarodnih oružanih sukoba. Glavna obilježja neprijateljstva su nasilje i njegovo pripremanje, planiranje i izvršavanje na svim razinama. Nasilje obuhvaća ljudske žrtve ili uništenje imovine. Obični zločini su svakodnevni prekršaji i kaznena djela koji su regulirani pravom države i počinjeni su zbog osobnih interesa te nisu regulirani pravom nemeđunarodnih oružanih sukoba već spadaju pod nadležnost redarstvenih snaga. Međunarodni zločini su najteža kršenja prava nemeđunarodnih oružanih sukoba koje mogu kažnjavati ne samo domaći pravosudni organi već i međunarodni sudovi. No treba postojati uzročna veza između nemeđunarodnog oružanog sukoba i počinjenog zločina, tj. zločin mora biti počinjen u vezi sa sukobom, mora biti motiviran sukobom te nemeđunarodni oružani sukob mora ležati u samoj srži zločina da bi se mogao kvalificirati kao međunarodni zločin.¹⁰³

Međunarodni zločin počinjen u nemeđunarodnom oružanom sukobu ima dva konstituirajuća elementa: (i) kriminalni čin (*actus reus*) i (ii) namjeru ili kriminalnu svijest (*mens rea*).¹⁰⁴ Propise o nadležnosti za procesuiranje međunarodnih zločina počinjenih tijekom nemeđunarodnih oružanih sukoba možemo naći u statutima *ad hoc* međunarodnih sudova (ICTY, ICTR) i Rimskom statutu Međunarodnog kaznenog suda. Članak 4. statuta

¹⁰¹ Dinstein, *op. cit.*, str. 174.

¹⁰² *Ibid.*, str. 11.

¹⁰³ *Ibid.*, str. 14.

¹⁰⁴ *Ibid.*, str. 175.

Međunarodnog suda za ratne zločine počinjene na području Ruande glasi navodi da je Međunarodni sud za Ruandu ovlašten procesuirati osobe koje su počinile ili naređivale da se poćine ozbiljna kršenja zajedničkog članka 3. Źenevskih konvencija o zaštiti Źrtava rata i Dopunskog protokola II.¹⁰⁵ Kada je status ICTY-a odobren 1993. u njemu nije sadržana specifićna odredba koja bi se odnosila na kršenje zajedničkog članka 3. i Dopunskog protokola II., no u Źalbenom postupku u predmetu Tadić iz 1995. sud je odredio da se članak 3. statuta proteŹe i na kršenja zajedničkog članka 3. i Dopunskog protokola II.¹⁰⁶

Rimski statut Međunarodnog kaznenog suda iz 1998. je razriješio sve nedoumice oko individualne odgovornosti za kršenja prava nemeđunarodnih oruŹanih sukoba. Poćinitelji mogu biti ustanici kao i osobe koje rade za vladu bez obzira na ćin. Po ćlanku 29. Statuta zloćini koji padaju pod nadleŹnost ovog Suda ne zastarijevaju. Ćlanak 8., stavak 2. Statuta dijeli zloćine na (i) ratne zloćine poćinjene kršenjem zajedničkog članka 3. i (ii) dodatni ratni zloćini.

Ratni zloćini poćinjeni kršenjem zajedničkog članka 3. su regulirani na sljedeći naćin:

„U slućaju oruŹanog sukoba ćiji znaćaj nije međunarodni, teške povrede ćlanka 3. zajedničkog za sve ćetiri Źenevske konvencije od 12.kolovoza 1949.godine, to jest, svako od sljedećih djela poćinjenih protiv osoba koje ne sudjeluju aktivno u neprijateljstvima, ukljućujući i pripadnike oruŹanih snaga koji su poloŹili oruŹje i one koji su izvan borbe zbog bolesti, ranjavanja, oduzimanja slobode ili kojeg drugog razloga;

(i) nasilje nad Źivotom i tijelom, posebice ubojstvo svake vrste, sakaćenje, okrutno postupanje i mućenje;

(ii) sknavljenje osobnog dostojanstva, posebice poniŹavajući i degradirajući postupci;

(iii) uzimanje talaca;

(iv) izricanje presuda i izvršavanje smaknuća bez prethodno provedenog postupka i presude koju je izrekao zakoniti sud sa svim opće prihvaćenim nuŹnim sudbenim jamstvima.“¹⁰⁷

¹⁰⁵ Dinstein, *op. cit.*, str. 175-176.

¹⁰⁶ *Ibid.*, str. 177.

¹⁰⁷ Rimski statut Međunarodnog kaznenog suda, 1998, *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 5/2001., ćl. 8. st. 2, c).

Ovaj stavak se primjenjuje na oružane sukobe koji nisu međunarodnog značaja te se stoga ne primjenjuju na situacije unutarnjih nemira i tenzija kao što su neredi, prosvjedi te izolirani i sporadični čini nasilja. Primjenjuje se na oružane sukobe unutar teritorija države ako postoji dugotrajni oružani sukob između vladinih snaga i organiziranih oružanih skupina ili između takvih skupina.

Za dodatne ratne zločine je propisano:

„Druge teške povrede prava i običaja koji se primjenjuju u oružanim sukobima čiji značaj nije međunarodni sukladno postojećem okviru međunarodnog prava, to jest, svako od sljedećih djela:

- (i) namjerno usmjeravanje napada protiv civilnog stanovništva kao takvog ili protiv pojedinih civila koji ne sudjeluju izravno u neprijateljstvima;
- (ii) namjerno usmjeravanje napada protiv zgrada, materijala, medicinskih jedinica i prijevoznih sredstava te osoblja koje koristi posebne znakove Ženevskih konvencija u skladu s međunarodnim pravom;
- (iii) namjerno usmjeravanje napada protiv osoblja, instalacija, materijala, jedinica ili vozila uključenih u humanitarnu pomoć ili misije održavanja mira u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda tako dugo dok oni imaju pravo na zaštitu civila ili civilnih objekata prema međunarodnom ratnom pravu;
- (iv) namjerno usmjeravanje napada na zgrade posvećene vjeri, obrazovanju, umjetnosti, znanosti ili karitativnim svrhama, povijesne spomenike, bolnice i mjesta gdje su smješteni bolesnici i ranjenici, pod uvjetom da ne predstavljaju vojne ciljeve;
- (v) pljačkanje gradova ili mjesta, čak i kada su zauzeti napadom;
- (vi) silovanje, spolno porobljavanje, prisiljavanje na prostituciju ili izazivanje nasilne trudnoće kako je određena člankom 7. stavak 2(f) ovoga Statuta, prisilne sterilizacije ili kojeg drugog oblika spolnog nasilja koji predstavlja tešku povredu članka 3. zajedničkog za sve četiri Ženevske konvencije;
- (vii) novačenje djece mlađe od petnaest godina u oružane snage ili skupine te njihovo iskorištavanje za aktivno sudjelovanje u neprijateljstvima;
- (viii) naređivanje premještanja civilnog stanovništva zbog razloga povezanih uz sukob osim ako to traži sigurnost civila ili neizbježni vojni razlog;

(ix) podmuklo ubijanje ili ranjavanje borca na neprijateljskoj strani;

(x) proglašavanje da se protivniku neće dati nikakva milost;

(xi) podvrgavanje osoba iz vlasti protivničke strane tjelesnom sakaćenju ili medicinskim ili znanstvenim pokusima bilo koje vrste koji nisu opravdani medicinskim, zubarskim ili bolničkim tretmanom osoba o kojima je riječ te koji se ne izvode u njihovom interesu a dovode do smrti ili ozbiljne opasnosti po zdravlje takve osobe ili osoba;

(xii) uništavanje ili oduzimanje neprijateljske imovine osim kada je ono neizbježno zbog zahtjeva sukoba.¹⁰⁸

Popis ovih 12 oblika međunarodnih zločina je puno kraći od 26 oblika predviđenih za međunarodni oružani sukob navedenih u članku 8., stavak 2., točka b) Statuta, no ipak predstavlja velik korak za razvitak prava nemeđunarodnih oružanih sukoba.

Važan razvitak u evoluciji prava nemeđunarodnih oružanih sukoba je postignut na konferenciji za reviziju Rimskog statuta održanoj 2010. u Kampali.¹⁰⁹ U čl. 8., st. 2., točki e) Rimskog statuta dodane su tri nove točke uz već 12 postojećih:

„(xiii) uporaba otrova ili otrovnog oružja;

(xiv) uporaba otrovnih plinova, plinova zagušljivaca ili drugih plinova i svih sličnih tekućina, tvari ili naprava;

(xv) uporaba metaka koji se u ljudskom tijelu lako šire ili zatupljuju, poput onih s tvrdom košuljicom koja ne prekriva u cijelosti jezgru ili je zarezana.“¹¹⁰

Međunarodni zločin počinjen u zemlji zahvaćenoj nemeđunarodnim oružanim sukobom može biti suđen pred državnim sudom ili sudom kojeg su osnovali ustanici. Iako u teoriji sud mora biti nezavisan i nepristran, u praksi se uvijek javlja problem pristranosti suca. Međunarodni zločin može također biti suđen pred sudovima strane države kada počinitelji tamo pobjegnu. U tom slučaju javlja se problem prava strane države da sudi pojedince optužene za ratni zločin i problem izručenja matičnoj zemlji gdje je ratni zločin počinjen.¹¹¹ *Institut de Droit International* je u tijekom sjednice u Krakovu 2005. usvojio rezoluciju

¹⁰⁸ Rimski statut, čl. 8. st. 2, e).

¹⁰⁹ Dinstein, *op. cit.*, str. 192-193.

¹¹⁰ Za tekst izmjena čl. 8. Rimskog statuta vidi: *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 12/2013.

¹¹¹ Dinstein, *op. cit.*, str. 194-195.

prema kojoj države imaju univerzalnu jurisdikciju nad ozbiljnim kršenjem međunarodnog humanitarnog prava počinjenog u međunarodnom ili nemeđunarodnom oružanom sukobu.¹¹² Praksa je u zadnje vrijeme pokazala da je desetak država izglasalo zakone kojima omogućuje kazneni progon i kažnjavanje ratnih zločina počinjenih u nemeđunarodnim oružanim sukobima u stranim zemljama iako je u samo nekoliko država održano takvo suđenje. Također postoji problem instituta zastare. Dok neke ugovorne odredbe isključuju zastaru za ratne zločine počinjene u međunarodnom oružanom sukobu, nema odredbi koje bi to učinile za djela počinjena u nemeđunarodnim oružanim sukobima.¹¹³

Ovdje se javlja i problem izručenja. Samo sudjelovanje u neprijateljstvima nije kršenje međunarodnog prava dok može biti kršenje državnog prava. Brojni sporazumi izričito određuju da nema izručenja zbog političkih kaznenih djela te je poteškoća u definiranju što spada pod političko kazneno djelo. Međunarodni kazneni sud može zahtijevati izručenje bilo koje osobe od bilo koje države zbog sumnje u počinjenje ratnog zločina. Stranke ugovornice Rimskog statuta moraju ispoštovati taj zahtjev temeljem članka 89. Statuta. Pravo zahtijevati izručenje nemaju samo međunarodni sudovi već i pojedine države. U Drugom dopunskom protokolu uz Konvenciju za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba iz 1999. članak 18. obvezuje države na izručenje zbog međunarodnih zločina u nemeđunarodnom oružanom sukobu.¹¹⁴

Postavlja se pitanje kako nacionalna amnestija, tj. oslobođenje od odgovornosti za međunarodne zločine djeluje na odgovornost pojedinaca. U presudi u predmetu Furundžija, sudsko vijeće ICTY-a je proglasilo da nacionalne mjere koje autoriziraju ili odobravaju mučenje ili oslobađaju od odgovornosti počinitelje kroz zakon o amnestiji, neće imati međunarodnopravno važenje.¹¹⁵ Poslijeratna domaća amnestija ne mora biti bezuvjetna. Najpoznatiji primjer uvjetne amnestije je u Južnoafričkoj Republici nakon pada apartheidskog režima. Proglašavajući Akt nacionalnog jedinstva i pomirbe iz 1995, Komisija istine i pomirbe je ustanovljena zbog istraživanja teških kršenja ljudskih prava koja su počinjena u prošlim sukobima te je djelovala na način da bi se amnestirali počinitelji pod uvjetom da u potpunosti priznaju svoje zločine. Time se nadalo da će se postići zacjeljivanje traumatičnih iskustava koje su doživjele žrtve i da će cijela nacija moći ostaviti tmurnu prošlost iza sebe.¹¹⁶

¹¹² *Ibid.*, str. 195-196..

¹¹³ Dinstein, *op. cit.*, str. 196.

¹¹⁴ *Ibid.*, str. 197-198.

¹¹⁵ *Ibid.*, str. 201.

¹¹⁶ *Ibid.*, str. 202.

Bez obzira na formu, domaći zakoni o amnestiji za ratne zločine počinjene tijekom nemeđunarodnih oružanih sukoba nemaju pravno značenje pred međunarodnim sudovima.¹¹⁷ Isto tako ukoliko Međunarodni kazneni sud odluči ne suditi u predmetu zbog domaćeg zakona o amnestiji, to ne sprječava druge strane zemlje da po pravilima univerzalne jurisdikcije progone počinitelje ratnih zločina.¹¹⁸

4.4.2. Odgovornost ustaničkih pokreta za međunarodne zločine

No što je sa odgovornosti ustaničkih pokreta kao kolektiva? Međunarodnopravno uređenje odgovornosti ustaničkih i drugih pokreta možemo promatrati na tri razine. Prva razina se odnosi na individualnu odgovornost pripadnika tih skupina za kršenja prava nemeđunarodnih sukoba koju sankcionira međunarodno kazneno pravosuđe. Druga razina se nalazi u članku 10. Nacrta članaka o odgovornosti država za međunarodno protupravne čine iz 2001. koji uređuje odgovornost države za protupravne čine počinjene od strane ustaničkih i drugih pokreta koji u slučaju uspješnog ishoda svoje borbe prerastaju u novu vladu. Treća razina nalazi uporište u međunarodnoj praksi, točnije u sankcijskim rezolucijama Vijeća sigurnosti koje kažnjava ustaničke skupine putem tih sankcija.¹¹⁹

Iz članka 10., stavka 2. Nacrta bi se moglo iščitati da u slučaju da pokret u svojoj borbi ne uspije, neće biti ni pripisivosti, pa posljedično ni odgovornosti za njegove međunarodne protupravne čine. Prema Lapašu navedena odredba uključuje dva, a implicitno čak tri moguća scenarija: a) postane li ustanički ili drugi pokret novom vladom iste države, ta će država preuzeti odgovornost za njegove međunarodno protupravne čine; b) stvori li takav pokret novu državu na dijelu područja države prednice ili na području pod njezinom upravom, nova će država preuzeti odgovornost za međunarodno protupravne čine takva državotvornog pokreta; c) na kraju, završi li pokret neuspjehom, neće biti ni pripisivosti, pa posljedično ni odgovornosti za njegove međunarodno protupravne čine.¹²⁰ Ipak Nacrt članaka o odgovornosti država za međunarodno protupravne čine koji je izradila Komisija Ujedinjenih naroda za međunarodno pravo 2001. nije zaživio te nije nikad pretočen u obvezujući međunarodni ugovor. Unatoč tome, međunarodni sudovi su se pozivali na njega u svojoj praksi i tumačenju.

¹¹⁷ *Ibid.*, str. 202.

¹¹⁸ Dinstein, *op. cit.*, str. 204.

¹¹⁹ Lapaš, D., „Odgovornost „Ustaničkih i drugih pokreta“ za međunarodne zločine: Članak 10. Nacrta članaka o odgovornosti država s osvrtom na presudu Međunarodnog suda za genocid (Hrvatska protiv Srbije)“, 2015., str. 341.

¹²⁰ *Ibid.*, str. 352.

Unatoč nedostatku ugovornih pravila o odgovornosti ustaničkih pokreta, Vijeće sigurnosti je tijekom godina u mnogim slučajevima svojim sankcijama izravno ciljalo ustaničke i druge pokrete zbog njihove neposredne odgovornosti u kršenju međunarodnog prava. Vijeće sigurnosti je izravno primijenilo sankcije na Al Qaidu i Talibane u Afganistanu, snage bosanskih Srba tijekom rata u Bosni i Hercegovini, pobunjeničke skupine u Africi kao što su UNITA i RUF, Crveni Kmeri u Kambodži i brojne druge ustaničke skupine. Sankcije su obuhvaćale mjere kao što su prometne sankcije, ekonomske sankcije i zamrzavanje računa i financija tih organizacija, diplomatske sankcije te embargo na oružje i naftu.¹²¹

4.5. Strana intervencija u nemeđunarodnom oružanom sukobu

U međunarodnom pravu se primjenjuje načelo neintervencije od strane drugih država u nemeđunarodnom oružanom sukobu. To je jedno od temeljnih načela u međunarodnim odnosima i služi zaštiti državnog suvereniteta.

U Dopunskom protokolu II. stoji odredba:

„1. Ni na jednu odredbu ovoga Protokola ne može se pozivati a da to bude na štetu suverenosti države ili odgovornosti vlade da svim zakonitim sredstvima održava ili ponovno uspostavi pravni poredak ili da brani nacionalno jedinstvo i teritorijalnu cjelovitost države.

2. Ni na jednu odredbu ovoga Protokola ne može se pozivati kao na opravdanje za izravno ili neizravno miješanje, iz bilo kojega razloga, u oružani sukob ili u unutrašnje ili vanjske poslove visoke stranke ugovornice na čijem je području taj sukob izbio.“¹²²

Povelja Ujedinjenih naroda također naglašava načelo neintervencije:

„Ništa u ovoj Povelji ne ovlašćuje Ujedinjene narode da se miješaju u poslove koji po svojoj biti spadaju u unutrašnju nadležnost države, niti ne obvezuje članove da takve poslove podnose na rješavanje prema ovoj Povelji; to načelo, međutim, ne dira u primjenu prisilnih mjera na temelju glave VII.“¹²³

Vojna intervencija strane države na strani vlade može se jedino temeljiti na pozivu vlade države u kojoj se odvija nemeđunarodni oružani sukob. ICJ je u presudi u predmetu

¹²¹ Lapaš, *op. cit.*, str. 342.-351.

¹²² Dopunski protokol II., čl. 3.

¹²³ Povelja Ujedinjenih naroda, *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 15/1993. čl. 2. točka 7.

Nicaragua odredio da je strana intervencija dopuštena na zahtjev vlade zaraćene države.¹²⁴ U predmetu *Oružanih aktivnosti (Armed activities case.)* iz 2005., ICJ nije sumnjao ni osporio pravo Ugande da pošalje vojsku u Kongo tijekom nemeđunarodnog oružanog sukoba dokle god je intervencija učinjena s pristankom vlade Konga.¹²⁵ Vlada koja upućuje poziv mora to učiniti slobodnom voljom te ne može pod pritiskom tražiti intervenciju strane države. Ukoliko strana država intervenira protivno volji vlade te ju sruši i postavi podobniju vladu koja naknadno da pristanak na intervenciju, takva intervencija nije zakonita jer se strana država praktički sama pozvala. U Rezoluciji o vojnoj pomoći na zahtjev *Instituta de Droit International*, članak 4., stavak 2. i 3. nalažu da ukoliko se prijašnji pristanak vlade temelji na sporazumu s državom koja intervenira, potreban je dodatni pristanak.¹²⁶ Sporazumi koji dopuštaju stranu intervenciju zaključeni sa svrhom pružanja pomoći trenutačnoj vladi mogu biti bilateralni, regionalni ili globalni. Kao što se može dati pristanak na stranu intervenciju isto tako se može i opozvati te vojne postrojbe strane države više nemaju legitimitet djelovati na teritoriju zaraćene države i moraju se povući. Potrebna je efikasna koordinacija između vlade i intervenirajuće zemlje te intervenirajuće snage mogu poduzimati samo one radnje na koje vlada izričito pristane i pritom se moraju pridržavati pravila međunarodnog prava.¹²⁷

U slučaju vojne intervencije na strani ustanika prelazi se treći prag i sukob prerasta u međunarodni oružani sukob.¹²⁸ Strana intervencija na strani ustanika je očito kršenje međunarodnog prava jer se krše načelo neintervencije. Ovim pitanjem se najviše bavila presuda ICJ-a u predmetu Nicaragua gdje je navela da samo vlada može zakonito pozvati i tražiti pomoć od strane države.¹²⁹ Također u istoj presudi navodi da se sama pomoć ustanicima u obliku opskrbljivanja oružjem, logistika i ostala pomoć ne smatra intervencijom.¹³⁰ Ukoliko se individualci iz strane države pridruže ustanicima na nekoj osnovi - bilo vjerskoj, etničkoj, ideološkoj ili drugoj – takav čin se ne može pripisati stranoj državi i načelo neintervencije nije prekršeno.¹³¹

U vezi pitanja koja se pravila međunarodnog prava primjenjuju u slučaju strane intervencije, odgovor nalazimo kad pogledamo u čiju korist strana zemlja intervenira te vidimo tri moguća scenarija. Prvi scenarij se odnosi na slučaj kada strana zemlja intervenira

¹²⁴ Dinstein, *op. cit.*, str. 78.

¹²⁵ Dinstein, *op. cit.*, str. 78.

¹²⁶ *Ibid.*, str. 81.

¹²⁷ *Ibid.*, str. 81.

¹²⁸ Vidi: *supra*, str. 20.

¹²⁹ *Ibid.*, str. 84-85.

¹³⁰ *Ibid.*, str. 85.

¹³¹ *Ibid.*, str. 86.

na strani vlade protiv ustanika. U takvim okolnostima strane snage sudjeluju na strani vladinih snaga te oružani sukob zadržava svoj nemeđunarodni karakter i primjenjuje se pravo nemeđunarodnih oružanih sukoba. Drugi scenarij se odnosi na situaciju kada strana zemlja intervenira na strani ustanika te se ovdje situacija znatno mijenja te dolazi do međunarodnog oružanog sukoba zbog čega se primjenjuje *ius in bello* između vlade i strane zemlje. Tada postoje dva oružana sukoba, jedan između strane zemlje i vlade, a drugi između vlade i ustanika na koji se primjenjuje pravo nemeđunarodnih oružanih sukoba. Treća situacija je kada dolazi do strane intervencije različitih država na strani vlade i na strani ustanika. Ukoliko se intervenirajuće snage sukobe dolazi do međunarodnog oružanog sukoba između njih, te dodatnog međunarodnog oružanog sukoba između vlade i protivne intervenirajuće zemlje uz već postojeći nemeđunarodni oružani sukob između vlade i ustanika.¹³²

Mnogi pisci su se zalagali i za koncept humanitarne intervencije tako što su tvrdili da je strana intervencija dozvoljena ukoliko su ispunjeni određeni uvjeti. Tako Farer navodi da su i uvjeti: 1) da postoji neposredna i teška opasnost za osnovna ljudska prava; 2) da su sva druga sredstva zaštite tih prava iscrpljena; 3) pokušalo se dobiti odobrenje nadležnih vlasti u državi za intervenciju; 4) učinak intervencije mora biti minimalan na trenutačnu vladajuću strukturu i treba se izbjeći smjena režima; 5) u intervenciji se treba angažirati najmanji mogući broj vojnog osoblja potreban i treba se izbjeći svaka šteta civilima i imovini; 6) intervencija treba biti ograničenog vijeka; 7) izvješće o intervenciji treba biti odmah podneseno Vijeću sigurnosti i ostalim relevantnim regionalnim organizacijama. No ovaj koncept nije nikad opće prihvaćen.¹³³

4.6. Uloga Vijeća sigurnosti UN-a u nemeđunarodnom oružanom sukobu

Ukoliko utvrdi postojanje prijetnje miru i sigurnosti, Vijeće sigurnosti može predložiti ili odlučiti koje mjere će biti poduzete kako bi se sačuvao ili povratio međunarodni mir i sigurnost. Odluke Vijeća sigurnosti donesene u sklopu Glave VII. Povelje imaju obvezujući karakter, te u članku 25. Povelje stoji da su članovi Ujedinjenih naroda suglasni da prihvate i izvršavaju odluke Vijeća sigurnosti u skladu s ovom Poveljom. Obvezujuće odluke Vijeća mogu nametnuti cijeli spektar sankcija protiv onih koji se ne pridržavaju sa njihovim

¹³² Dinstein, *op. cit.*, str. 86-87.

¹³³ Farer, T. J., „The Regulation of Foreign Intervention in Civil Armed Conflict“, *Recueil des Cours de l'Academie de Droit international de La Haye*, sv. 142, 1974, str.393-394.

odlukama.¹³⁴ Vijeće sigurnosti tumači svoje ovlasti iz Poglavlja VII. Povelje Ujedinjenih naroda na takav način da može unutardržavno nasilje odrediti kao prijetnju međunarodnom i regionalnom miru te zbog toga može intervenirati bez kršenja načela neintervencije. Vijeće sigurnosti može uspostaviti embargo na opskrbu oružjem vladi ili ustanicima te također može zabraniti stranim državama da jednostrano interveniraju u sukob.¹³⁵

Sve rezolucije Vijeća sigurnosti moraju biti prihvaćene u skladu sa Poveljom UN-a, no prema članku 27. Povelje pet stalnih članica Vijeća sigurnosti imaju ovlast staviti veto na rezoluciju tako što će glasati protiv nje. U brojnim slučajevima se tako došlo do blokade rezolucija kao što je slučaj Sirije između 2011. i 2013. godine sve dok kemijski napad u istočnoj Ghouti dao povod Vijeću sigurnosti da poduzme određene mjere. U slučaju spriječenosti Vijeća sigurnosti, nijedan drugi organ UN-a ga na može zamijeniti.¹³⁶

Brojni su slučajevi intervencije Vijeća sigurnosti u nemeđunarodne oružane sukobe. U Libijskom građanskom ratu 2011. godine donijelo je Rezoluciju 1970 (2011) u kojoj je proglasilo situaciju u zemlji prijetnjom miru a nakon što se stanje pogoršalo donijelo je Rezoluciju 1973 (2011) u kojoj je ovlastilo države članice da poduzmu sve potrebne mjere da zaštite civile bez da provedu okupaciju Libije što je naposljetku dovelo do uspostave zone zabrane leta nad zemljom i rušenja Gadaffijevog režima. Bilo je i slučajeva kada je Vijeće sigurnosti interveniralo protiv ustanika kao u Angoli kada je Rezolucijom 1127 (1997) nametnula sankcije skupini UNITA. Rezolucijom 2098 (2013) je osnovalo interventnu brigadu UN-ovih mirovnih snaga u Kongu kako bi neutralizirali ustaničke skupine na istoku zemlje. Rezolucijom 2100 (2013) je Vijeće uspostavilo mirovnu misiju u Maliju kako bi podržala vladu da ponovno uspostavi stabilnost u zemlji. Vijeće sigurnosti je ovlašteno uspostaviti sigurna područja u zemlji pogođenoj nemeđunarodnim oružanim sukobom i postaviti mirovne snage da zaštite civile u tim područjima. Također je Vijeće osnovalo ICTY (1993) i ICTR (1994) radi progona počinitelja ratnih zločina i kršitelja prava nemeđunarodnih oružanih sukoba u Ruandi i bivšoj Jugoslaviji.¹³⁷

Vijeće sigurnosti često odlučuje poslati mirovne snage u zemlje zahvaćene nemeđunarodnim oružanim sukobom. Iako slanje mirovnih snaga nije izričito predviđeno u

¹³⁴ Dinstein, *op. cit.*, str.88-9.

¹³⁵ Dinstein, *op. cit.*, str. 89.

¹³⁶ *Ibid.*, str. 90.

¹³⁷ *Ibid.*, str. 90-93.

Povelji UN-a, Vijeće sigurnosti ima ovlast poslati mirovne snage u zemlje zahvaćene nemeđunarodnim oružanim sukobom uz pristanak te zemlje.¹³⁸

U slučaju da se mirovne snage uključe u borbe primjenjivat će se pravo oružanih sukoba. Ukoliko se bore protiv ustanika na strani vlade, sukob će ostati nemeđunarodan i primjenjivat će se pravo nemeđunarodnih oružanih sukoba. No ako se mirovne snage bore protiv vlade na strani ustanika, sukob se pretvara u međunarodni oružani sukob i primjenjuju se pravila *ius in bello*.¹³⁹ Kako bi spriječila i kaznila napade na svoje mirovne snage, zaključena je Konvencija o sigurnosti osoblja Ujedinjenih Naroda i pridruženog osoblja 1994. godine.

Vijeće sigurnosti ima ovlasti i sredstva kako bi spriječila daljnje eskaliranje nemeđunarodnog oružanog sukoba i kršenja humanitarnog prava, no glavni problem je to što Vijeće može često biti paralizirano nesuglasjem između svojih stalnih članica koje imaju pravo veta. Ovo oduzima Vijeću sposobnost da efektivno funkcionira kao svjetski policajac, kao što je zamišljeno od strane sastavljača Povelje Ujedinjenih naroda.

¹³⁸ *Ibid.*, str. 93.

¹³⁹ Dinstein, *op. cit.*, str. 94.

5. Zaključak

Nemeđunarodni oružani sukobi su najčešća i najokrutnija vrsta oružanih sukoba. Takva vrsta sukoba je dugo vremena bila slabo regulirana i proučavana zbog oklijevanja država da priznaju realnost situacije i suoče se sa činjenicom da se na njihovom teritoriju vodi oružani sukob na koji bi se trebalo primjenjivati pravo oružanih sukoba, te zbog njihove nevoljkosti da priznaju legitimnost oružanim skupinama koje djeluju na njihovom tlu.

Za razliku od međunarodnih oružanih sukoba koji su detaljno regulirani i u kojima su pojmovi jasno određeni, nemeđunarodni oružani sukobi su dugo vremena, sve do donošenja zajedničkog članka 3., bili neregulirani i prepušteni državama da ih same reguliraju. Unatoč manje brojnim propisima, pravo nemeđunarodnih sukoba je ipak znatno napredovalo i razvilo se u novo područje u samo 70-ak godina. Zajednički članak 3. je bio veliki korak jer je prvi put donesen propis koji se odnosi na nemeđunarodne oružane sukobe. Nedugo poslije, točnije 1977. napravljen je idući veliki korak stupanjem na snagu Dopunskog protokola II. uz Ženevske konvencije o zaštiti žrtava rata. Po prvi puta je čovječno postupanje i pitanje zaštite ranjenika, bolesnika, brodolomaca i civila u nemeđunarodnom oružanom sukobu detaljno regulirano. U zadnjih dvadesetak godina najveću ulogu kao pomoćno sredstvo u utvrđivanju pravnih pravila u pravu nemeđunarodnih oružanih sukoba imala je sudska praksa brojnih međunarodnih sudova te se očekuje i da će ti sudovi dalje doprinositi formiranju prava nemeđunarodnih oružanih sukoba.

Zbog sve bržeg i dinamičnijeg svijeta u kojem države nastoje izbjeći otvorene međunarodne sukobe dolazi do porasta broja nemeđunarodnih oružanih sukoba i masovnog kršenja humanitarnog prava. Klasična neprijateljstva između država i otvoreni sukobi su sve rjeđi, granice se brišu a glavni akteri su terorističke skupine, pobunjenici i razne međunarodne koalicije. Kako se mijenja trend u vođenju sukoba tako će i pravo nemeđunarodnih oružanih sukoba trebati držati korak sa promjenjivom situacijom te se nadamo jednog dana biti sveobuhvatnije regulirano kao i pravo međunarodnih oružanih sukoba. Pravo nemeđunarodnih oružanih sukoba je osjetljivo područje u kojem se treba balansirati između zadiranja u državni suverenitet i potrebe zaštite ljudskih prava i sprječavanja kršenja humanitarnog prava. Unatoč sporijem razvoju u usporedbi s *ius in bello*, pomaci su ipak vidljivi i značajni te je otvoren put za daljnje reguliranje i razvoj ove grane prava.

Literatura

Knjige:

- Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., *Međunarodno pravo* 1, Zagreb, 2010.
- Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., *Međunarodno pravo* 3, Zagreb, 2006.
- Dinstein, Y., *Non-International Armed Conflicts in International Law*, Cambridge, 2014.

Članci:

- Bilková, V., „Treat Them as They Deserve?! – Three Approaches to Armed Opposition Groups under Current International Law“, *Human Rights & International Legal Discourse*, sv. 4, br. 1, 2010.
- Bradley, M. M., „Expanding the Borders of Common Article 3 in Non-International Armed Conflicts: Amending Its Geographical Application Through Subsequent Practice?“, *Netherlands International Law Review*, sv. 64, br. 3, 2017.
- Fabijanić Gagro, S., „Zaštita osoba u nemeđunarodnim oružanim sukobima“, *Pravni vjesnik*, sv. 24, br. 2, 2008.
- Fabijanić Gagro, S., „Promjena kvalifikacije oružanog sukoba“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, sv. 29, br. 2, 2008.
- Farer, T. J., „The Regulation of Foreign Intervention in Civil Armed Conflict“, *Recueil des Cours de l'Académie de Droit international de La Haye*, sv. 142, 1974.
- Hlavkova, M., „Reconstructing the Civilian/Combatant Divide: A Fresh Look at Targeting in Non-international Armed Conflict“, *Journal of Conflict and Security Law*, sv. 19, br. 2, 2014.
- Lapaš, D., „Odgovornost 'ustaničkih i drugih pokreta' za međunarodne zločine: članak 10. Nacrta članka o odgovornosti država s osvrtom na presudu Međunarodnog suda za genocid (Hrvatska protiv Srbije)“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, sv. 65, br. 3-4, 2015.
- Murray, D., „How International Humanitarian Law Treaties Bind Non-State Armed Groups“, *Journal of Conflict and Security Law*, sv. 20, br. 1, 2015.
- Ruys, T., „The Syrian Civil War and the Achilles' Heel of the Law of Non-International Armed Conflict“, *Stanford Journal of International Law*, sv. 50, br. 2, 2014.

Dokumenti:

- Ženevske konvencije za zaštitu žrtava rata i dopunski protokoli, *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 5/1994.
- Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba i protokol uz tu konvenciju, 1954., *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 6/2002.
- Drugi dopunski protokol uz Konvenciju za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba, 1999., *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 11/2005.
- Konvencija o pravima djeteta, 1989, *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 12/1993.
- Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta, 2000, *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 5/2002.
- Konvencija o zabrani razvijanja, proizvodnje, gomilanja i korištenja kemijskog oružja i o njegovu uništenju, 1993., *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 4/1995.
- Rimski statut Međunarodnog kaznenog suda, 1998, *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 5/2001.
- Izmjene i dopune članka 8. Rimskog statuta Međunarodnoga kaznenog suda i Izmjena i dopuna Rimskog statuta Međunarodnoga kaznenog suda vezanih uz zločin agresije, *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 12/2013.

Ja, Nikola Pranić, izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mog rada te da se u njegovoj izradi nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu.

(potpis studenta)